Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...1921 оной ...рһаа 21-һээ гарана | № 233 (15856) | 1981 оной октябриин 10, суббото | Сэн 2 мүнгэн.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

СССР-эй ГОСБАНКЫН 60 ЖЭЛЭЙ ОЙ

СССР-эй Гүрэнэй банкын ажал ябуулга Совет гүрэнэй экономическа хүсэ шадалые бэхижүүлхэ, совет арадай ажабайдалай материальна ба соёлой хэмжээе дээшэлүүлхэ талаар шэглүүлэгдэнхэй. В. И. Ленинэй үүсхэлээр 60 жэлэй урда тээ эмхидхэн байгуулагдаһан Гүрэнэй банк мүнгэн һангай эрьесые бэхижүүлгэдэ, арадай ажахые хүгжөөхын аша туһада мүнгэ болон урьһаламжые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэлгэдэ ехэ нүлөө үзүүлһэн байна.

СССР-эй Госбанкын 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан болобо. Тэрэ октябриин 8-да Москвада, Союзуудай байшангай Колонно зал соо болобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. С. Горбачев, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо И. В. Архипов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор И. И. Бодюл, В. Н. Макеев, КПСС-эй ЦК-гай таһагые даагша Б. И. Гостев, министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, ниислэл хотын олониитын түлөөлэгшэд, гадаадын айлшад президиумдэ һууба.

СССР-эй Госбанкын правлениин түрүүлэгшэ В. С. Алхимов элидхэл хээ.

СССР-эй урьһаламжын — мүнгэнэй системые хүгжөөхын, КПСС-эй XXVI съезд дээрэ хараалагдаһан социально-экономическа программые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула бүхы хүсэ шадалаа, дүй дүршэлөө, эрдэм мэдэсээ элсүүлхэбди гэжэ суглаанда хабаадагшад найдуулба.

Болгариин Арадай банкын түрүүлэгшэ В. Никифоров, Финляндиин банкын түрүүлэгшэ А. Карьялайнен гэгшэд гадаадын худалдаа наймаанай ба мүнгэн һангай бүлэгөөрхидэй түлөөлэгшэдэй үмэнэһөө совет ханинараа амаршалһан байна.

(ТАСС).

ТҮГЭСХЭХЫ ШАТАДАА ОРОБО

Ороной таряашад бүтээсэ ехэтэй ажалаараа мэргэжэлтэ һайндэрөө угтажа байна. Тэдэнэр ороoһо таряагаа хуряажа дүүргээд, мүнөө оройн ургамалнуудые: барайгар, ороoһон болгогдохо кукуруза, наран сэсэг, саахарай свекло, овощ болон үрэ жэмэсүүдые хуряажа байна.

Намарай сагай уларил тиимэ һайн байна гэхын аргагүй. Бороо хурын ороошье һаань, хуряалгын хүдэлмэриин эршэ үндэр ехэ байһаар. СССР-эй Центральна Статистическэ управлениин баримта мэдээнүүдэй ёһоор, һүүлэй долоон хоногой турша соо, жэшээнь, 1,3 миллион гектарай талмай дээрэһээ наран сэсэг хуряагдаа. Энэнь урда неделиинхидэ орходоо хоёр шахуу дахин үлүү ехэ байна.

Бүхы орон дотор барайгар — хараалагдаһан талмайн 85 процентһээ, харин кукуруза 92 процентһээ хуряагдаа.

Свеклошод габшагайгаар ажаллана. 2,7 миллион гектар талмай дээрэһээ свекло малтагдан абтаба. Энэнь түсэбэй 75 процент болоно.

Хартаабха малталга дүүрэхэ дүтэлжэ байна. Тарилгын талмайн 92 процент дээрэһээ тэрэнэй ургаса хуряагдаа.

Овощой плантацинууд дээрэ хэгдэхэ хүдэлмэри үшөөл ехэ байһаар. Мүнөөдөө тарилгын талмайн 67 процент дээрэһээ ургаса абтаба.

Намарай ургамалнуудые тариха, паар хахалха хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэһээр. 36 миллионһоо үлүү гектар талмай дээрэ намарай тарилга хэгдэбэ. 76 миллион гектар газар хахалагдаа.

(ТАСС).

ТҮРГӨӨР, ГЭЭЛТЭ ХОРОЛТОГҮЙГӨӨР

ДНЕПРОДЗЕРЖИНСК. (Днепропетровско область). «Правда» газетын нэрэмжэтэ вагон бүтээлгын заводой коллектив найман голтой вагонуудые олоорнь гаргажа эхилбэ. Иимэ вагонуудаар Джезказганай зэдэй рудае болбосоруулгын предприятинуудта түргөөр, гээлтэгүйгөөр абаашадаг байха юм. Нэгэ вагон 100 гаран тонно түүхэй эд багтаамжатай. Энэнь урда тээнь бүтээгдэдэг вагонуудһаа хоёр шахуу дахин ехэ болоно.

Ороной Экономическа болон социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые үндэһэ болгон, завод тусхай вагонуудые улам олоор бүтээнэ. Предприятиин бүтээһэн вагонуудаар элдэб янзын ашаан зөөгдэдэг юм.

Кривой Рогһоо халуун агломерат — Донбасс, Новолипецкһээ булад — Тольятти, Экибастузай уурхайн нүүрһые уураалаар хүдэлдэг электростанцинуудта зөөхэ ехэ ашаа тээдэг вагонуудые гаргахые машина бүтээгшэд бэлдэнэ. Ашаа тээхэ ба буулгаха хүдэлмэриие сүм оньһожоруулгын түхеэрэлгээр эдэ вагонууд түрүүшынхеэ хангагдаха байна.

(ТАСС).

МАЛШАДАЙ ОРОЛДОЛГЫН АША

Республикамнай гүрэндэ мал ажалай продуктнуудые худалдаха гурбан кварталай түсэб үлүүлээ

Октябриин 1-нэй мэдээгээр республикын ажахынууд энэ жэлдэ 40.739 тонно мяха (амидын шэгнүүрээр) гүрэндэ тушаажа, гурбан кварталай түсэб 110 процент дүүргээ, нёдондоной энэ үеынхиһөө 17 процент ехэ мяха худалдаа. Түнхэнэй, Кабанскын, Прибайкалиин районуудһаа бэшэ бүхы районууд мяха худалдаха түсэбтэ даабаряа үлүүлһэн байна.

Энэ үедэ бэлэдхэлэй пунктнуудта тушаагдаһан үхэрнүүдэй тус бүриин шэгнүүр дунда зэргээр 314 килограмм татаа. Эгээн хүндэ шэгнүүртэй (359 килограмм) үхэрнүүдые Хэжэнгын районой ажахынууд тушаагаа. Мүн Хориин, Хяагтын, Сэлэнгын районуудай тушааһан үхэрнүүд 342—333 татаһан байна. Зүгөөр Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Ахын, Зэдын районуудай ажахынууд гүрэндэ 300 килограммһаа доошо шэгнүүртэй мал тушаагаа.

Гүрэндэ худалдагдаһан гахайнууд дунда зэргээр 94 килограммтай байгаа. Тиихэдэ Сэлэнгын, Загарайн, Хяагтын районууд 124—101 килограммай гахайнуудые худалдаа.

Үнгэрһэн 9 һарын туршада гүрэндэ 99.384 тонно һүн худалдагдаа гэхэ гү, али гурбан кварталай түсэб 109 процент дүүргэгдээ, нёдондоной энэ үеынхиһөө 7 процент ехэ болоно. Һү худалдаха түсэбөө ехээр үлүүлэн дүүргэһэн районуудай тоодо Бэшүүрэй, Захааминай, Сэлэнгын, Хойто-Байгалай, Хэжэнгын районууд ороно. Тиин гэһээ Прибайкалиин, Ахын, Баргажанай районууд энэ түсэбөө дүүргээгүй.

Юһэн һарын туршада колхоз болон совхозуудай үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1362 килограмм һүн һаагдаа. Энэнь нёдондонойхиһоо 95 килограмм дээгүүр болоно. Кабанскын районой ажахынууд үнеэн бүриһөө 1856 килограмм һү һаажа, республика дотороо эрхимлэжэ ябана. Үнеэн бүриһөө 1581 килограмм һү һааһан Түнхэнэй, 1470 килограмм абаһан Хойто-Байгалай районууд хоёрдохи, гурбадахи зэргэдэ гараба. Үнеэн бүриһөө эгээн бага һү һааһан районууд гэбэл — Ахын, Баунтын, Хурамхаанай, Баргажанай районууд болоно.

Тиихэдэ энэ үедэ олохон колхоз болон совхозууд гүрэндэ һү худалдаха жэлэйнгээ түсэб дүүргэһэн байна. Тиимэ ажахынуудай тоодо Бэшүүрэй районой Охин-Булагай, Хёлгын совхозууд, «Победа» колхоз, Зэдын районой Оёорой совхоз, Захааминай районой «50 лет СССР», Хяагтын совхозууд, Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ, Хориин районой Дээдэ-Тайлсын, Түнхэнэй районой Туранай совхозууд, Улаан-Үдын районой «Искра», «Маяк» колхозууд ороно. Гэхэтэй хамта хэдэ хэдэн ажахынууд гүрэндэ һү худалдаха гурбан кварталай түсэбтэ даабаряа дүүргээгүй. Иимэ гээгдэлдэ Хориин районой Хүлэй, «Георгиевский», Хасууртайн, Прибайкалиин районой «Зырянский», Хурамхаанай совхозууд, Зэдын районой «Коммунизм» колхоз, Мухар-Шэбэрэй районой «Авангард» совхоз ороод байна. Жэлэй дүрбэдэхи кварталда һү гүрэндэ худалдалгаяа эрид дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд хаа хаанагүй абтаха ушартай.

Республикын ажахынууд гүрэндэ 69.778 центнер нооһо худалдажа, жэлэй түсэб 103 процент дүүргээ, үнгэрһэн жэлэйхиһээ 12 процент ехые тушааһан байна. Улаан-Үдын болон Зэдын районуудһаа бэшэ бусад бүхы районууд нооһо худалдаха түсэбөө үлүүлэн дүүргээ.

Энэ жэлдэ республикын колхоз болон совхозуудай хонин бүриһөө 3,2 килограмм нооһон хайшалагдаа гэхэ гү, али нёдондонойхиһоо 500 грамм ехэ абтаа. Хонин бүриһөө 3,6 килограмм нооһо хайшалһан Баргажанай районой ажахынууд эрхимлэжэ гараа. Тиин Загарайн, Зэдын, Захааминай, Хурамхаанай районуудай хонин бүриһөө 3 килограмм нооһон хайшалагдаа.

Гүрэндэ үндэгэ худалдаха түсэб мүн лэ урагшатайгаар бэелүүлэгдээ. Бэлэдхэлэй пунктда бүхыдөө 112.469 мянган үндэгэн тушаагдажа, гурбан кварталай түсэб 109 процентдэ хүргэгдөө, нёдондоной энэ үеынхиһөө 10 процент олон үндэгэн худалдагдаа. Эгээн олон үндэгэ (107.688 мянга) Улаан-Үдын районой ажахынууд худалдаһан байна.

Түйлаһанаараа һанаагаа амарангүй, жэлэй дүрбэдэхи кварталда гүрэндэ мал ажалай продуктнуудые бүри ехээр худалдажа, жэлэй түсэбтэ даабаринуудые үлүүлэн дүүргэхэ гээшэ хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй дайшалхы хэрэг мүн.

Иннокентий Екимович Корытов Шэнэ-Бэрээнэй автозаһабарилгын гол заводто 20 гаран жэлэй туршада токарёор ажаллана. Дүй дүршэл түгэс энэ нүхэрнай арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын үдэрһөө эршэтэйгээр хүдэлжэ, халаан бүриингөө даабари 120—130 процент бэелүүлдэг юм. Өөрынгөө мэргэжэлдэ олон залуушуулые һургаа. Тэрэнэйнгээ түлөө ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэтэ тэмдэгээр шагнагдаһан байна.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. Е. Корытов.
Н. ДРИГЕНОВЭЙ фото.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ажалай үдэр

...ЕЗДЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

...-Үдын нарин сэмбын ...дай нооһо илгагша... Н. Шевченкын хүтэл... бригада профсою... съездын хүндэлэлдэ ... мүрысөө дэлгэрүүл... үнэтэ үүсхэлдэ эхи ... үндэр уялгануудые ... Тэрээн соонь ингэ...энтэй: 1982 оной нэ... кварталда ажалай бү...23 процент бэелүүлхэ: ... гаргаха 3 һарын ...ездын нээгдэхэ үдэр ... дүүргэхэ; ерэхэ жэлэй мартын 16 болотор 325 тонно нооһо илгаха; «Профсоюзуудай XVII съездын нэрэмжэтэ бригада» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө тэмсэхэ гэхэ мэтэ.

В. Н. Шевченкын бригадынхидай үүсхэлые П. Ф. Козулина, В. Ф. Дмитриева, Д. З. Савенко, Н. В. Седуновагай хүтэлбэрилдэг бригадынхид халуунаар дэмжэжэ, эршэтэ ажал орьёлно.

Ю. БОГОМОЛОВ.

...0 ХОНОГООР УРИДЛАА

...тын совхозой һаа... фермэнүүдэй кол... ...үүд шэнэ илалта ...һан тухайгаа мэ...э. Гүрэндэ һү ту... юһэн һарынгаа тү... район доторoo тү... дүүргэһэн тус ... бэлэдхэлэй пункт...гаан эдеэ эльгээхэ ...нгээ даабарине ...һоонь 90 хоногоор ...алан бэелүүлбэ. ...хозой табан фер... коллектив бүхыдөө гүрэндэ 6735 центнер һү тушаажа, түсэбөө 825 центнерээр үлүүлээ. Мүнөө хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй заншалта һайндэрые эрхим амжалтаар угтажа байһан тус совхозой һаалишад жэлэй дүүрэтэр бүри ехэ һү һаажа гүрэндэ худалдаха зорилго хараалаһанхай ажаллана.

В. ГАРМАЕВ.

Хурамхаан.

ҺААЛИШАДАЙ АМЖАЛТА

...ромайский» совхозой һаалишад ... амжалта туйлаба. Тингэжэ энэ ... гүрэндэ һү тушааха жэлэйнгээ ...болзорһоонь гурбан һараар урид... дүүргээ. Совхозой һаалишад 5900 ...р продукци тушааха түсэбөө 5910 ...ртэ хүргэһэн байна.

...-Хэжэнгын һаалишадай амжал...нсо тэмдэглэхээр. Совхозой һаа... жэлэй эхиндэ КПСС-эй XXVI ... ажалай һайн илалтаар угтаһан ...аань съездын шиидхэбэринүүдые ...хээр зориг жон, Агуу Октябриин социалис революциин 64 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор угтахын түлөө район дотороо социалис мүрысөө дэлгэрүүлжэ, үүсхэл гаргаһан байна.

1982 оной тоосоогоор тоһоной заводто һү тушаажа байһан Вознесеновкын һаалиин фермын коллектив мүрысөөндэ эрхимлэнэ.

Һаалишад Любовь Ильинична Павлова, Надежда Кузьминична Вторушина, Любовь Захаровна Агапитова гэгшэд эрхим дүнгүүдые туйлажа, мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ябана.

Дурсагдагша ажахы жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 1500 центнер һү гүрэндэ тушаахаар шиидэнхэй.

Б. ЛАЙДАПОВ.

Хэжэнгэ.

ҮХЭРШЭДЭЙ АЖАЛ УРАГШАТАЙ

Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ оролсоһон Хориин районой ажахынууд гүрэндэ мяха тушааха гурбан кварталайнгаа түсэб сүм дүүргээ. Жэлэй эхинһээ хойшо бэлэдхэлэй пунктда 16,204 центнер мяха эльгээжэ, даабаряа 4004 центнерээр үлүүлээ. Түсэбэй дүүргэлтэдэ Дээдэ-Тайлсын, Үдын, «Георгиевский» совхозуудай үхэршэд хубитаяа горитойгоор оруулна. Ингэжэ амжалта туйлагшад заншалта һайндэрөө шэнэ илалтаараа угтахань гээшэ.

Н. БАЛЬЖИНИМАЕВА.

...АДЫН БЭЛШЭЭРИҺЭЭ БУСАБА

...нэй нэрэмжэтэ кол... үхэршэд зундаа ... хадалиг бэлшээри... ...рэг малаа абааша... ...йнаар хүшэлүүлээд, ...жаандаа бусаба. ...-Ахын, Эшхын бэл...дэ коммунист Г. Л. ...аев С-Д. Р. Будаев ... хальмаг үүлтэрэй ...еэ, 72 тугал харуу... Галсан Лопсоно... Сэрэн-Доржо Рин...ич хоёр дүй дүршэ...баян, бэрхэ малшад Зунай бэлшээриин ... зүбөөр хэрэглэжэ, үнеэн, тугал бүхэнөө һайнаар хүшэлүүлээ.

Тодорхойлбол, малайнгаа тус бүриин шэгнүүрые 800—900 граммаар нэмээгээ юм.

Сентябриин 25-һаа зунайнгаа байраһаа нүүжэ, үбэлжөөндөө хүрэтэрөө, Буурса, Хүхэ-Байса ба бусад намаржаануудта байрлаба.

Тиихэдэ Сэлхын бэлшээридэ «Улаан-Аха» колхозой малшан Жамба Дамбаевич Самбялов комсомол хүбүүн Баир Нуртаев Владимир Мункоев хоёртой 300 шахуу толгой мал адуулаа. Мүнөө эдэнэр үбэлжөөндөө бусанхай.

Вл. ГАЛСАНОВ.

ПРОПАГАНДИСТЫН ҮДЭР

...ктябриин 9-дэ партиин областной комитедэй Политгэ...эй байшан соо Пропагандистнуудай үдэртэ зорюулаг... суглаан болобо. Эндэ республикын үзэл сурталай ... тоото хүдэлмэрилэгшэд сугларба.

...ропагандист — партиин үзэл бодолые үргэн ниитэ зо... дунда ойлгуулан нэбтэрүүлэгшэ» гэһэн элидхэл КПСС-...обкомой секретарь нүхэр А. А. Бадиев хэбэ.

...ртиин XXVI съездын түүхэтэ документнүүд бүгэдэ ара... һайшаал, дэмжэлгэдэ хүртөө. Тиигэжэ арбан нэгэдэхи ... жэлэй даалгабаринуудые бодото дээрэнь бэелүүлхын ... дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ хүдэлмэришэд, кол...гууд, интеллигенци эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, эсэшэ ...шагүйгөөр ажалланад. КПСС-эй XXVI съездын шиид...ринүүдэй үүсхэһэн политическэ болон ажалай дэбжэл... батадхахын, саашадань бүри хүсэтэйгөөр үргэлжэлүүлхын ... партийна комитет бүхэн, үзэл сурталай бүхы хүдэлмэ...шэд ойлгууламжын политическэ хүдэлмэри урда урдын... эршэмтэйгээр ябуулха ёһотой гэжэ элидхэлшэ онсо... тэмдэглэбэ.

...тэй хамта партийна һуралсалай бүхы шатада пропаган... гол һуури эзэлнэ. Тэрэнэй эрмэлзэл зориг, хүсэл бо... эрдэм бэлэдхэл партийна һуралсалай хэшээл бүхэндэ ... үүргэ дүүргэнэ. Энээн дээрэһээ пропагандист бүхэн ...гөө энэ харюусалгата, хүндэтэ уялгые бүри һайнаар, ... оролдосотойгоор дүүргэхэ байһандань гүнзэгыгөөр най...бди, — гэжэ нүхэр А. А. Бадиев мэдүүлбэ.

...элидхэлшэ пропагандистнуудай ябуулдаг хүдэлмэриие ...алжэ, КПСС-эй Центральна Комитедэй мэдээжэ тог...ой ёһоор 1981—1982 онуудай һуралсалай жэлдэ бэе...лдхэ гол зорилгонууд дээрэ тогтобо.

...удаань КПСС-эй Октябрьска райкомой секретарь В. Л. ...рузов, экономическа һуралсалые хүтэлбэрилэгшэ, мето...ческа соведэй гэшүүн, шэлэй заводой түсэблэлгын-эко...мическа таһагай начальник Д. Д. Гомбоин, Мухар-Шэбэ... районой «Искра» колхозой парткомой секретарь В. Г. ...ев болон бусад үгэ хэлээ.

...нуудэнь Пропагандистын үдэрэй суглаанда хабаадагшад ...спубликын бүхы пропагандистнарта Хандалга нэгэн дуу... батаган абаба.

...углаанай түгэсхэлдэ олон пропагандистнарта Буряадай ...СР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэһэн нэрэ зэргэ ...һон тухай Грамота, мүн Буряадай АССР-эй Верховно ...оведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотанууд, КПСС-эй об...мой Хүндэлэлэй грамотанууд барюулагдаһан байна.

СЭЛЭНГЫНХИДЭЙ ҮҮСХЭЛЭЭР

ҮБЭЛЖЭЛГЭЕЭ АМЖАЛТАТАЙГААР ҮНГЭРГЭХЭБДИ

КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө манай ажахын колхозникууд, малшад арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ малай үбэлжэлгые эрхим һайнаар үнгэргэжэ, урдаа табиһан зорилгонуудаа, тэрэшэлэн байгша онойнгоо түсэбтэ даабаринуудаа дүүргэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа, дүй дүршэлөө элсүүлэн хүдэлжэ байна.

Мүнөө жэлдэ бүхы малайнгаа тоо толгойе нёдондонойхиһоо олошоруулаабди, тэрэнэйнгээ ашаг шэмыень дээшэлүүлээбди. Энээнэй ашаар колхознай мал ажалай продукци үйлэдбэрилхэ ба гүрэндэ худалдаха юһэн һарынгаа түсэб дүүргэжэ шадаа. Ингэжэ ажахымнай жэлэйнгээ даабари бэелүүлхэ дүүрэн аргатай болонхой.

Эдэ үдэрнүүдтэ Сэлэнгын районой Тельманай нэрэмжэтэ совхозой малшад болон мэргэжэлтэдэй республика дотороо гаргаһан элэбхи үүсхэлые һайшаан дэмжэжэ, район доторoo эгээн түрүүлэн малай үбэлжэлгэдэ саг соонь бэлдэхын ба тэрэниие эмхитэйгээр үнгэргэхын, 1981—1982 онуудай үбэлжэлгын үедэ мал ажалай продуктнуудай үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхын түлөө социалис уялга абабабди. Тэрэниие ажахын бүхы гүүртэнүүд, фермэнүүд болон отарануудай малшад халуунаар дэмжээ. Тиигэжэ һаалишад, үхэршэд, хонишод республика дотороо дэлгэрһэн мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа эхилбэ.

Колхознай байгша ондо нооһо гүрэндэ худалдаха түсэбөө дүүргэжэ, жэлэй түсэбһөө гадуур тоһоной заводто 150 центнер һү худалдаха, гүрэндэ тушааха мяханайнгаа даабари бэелүүлхэ, бүхы түрэлэй малай тоо толгой олошоруулха уялгаяа дүүргэхын түлөө шармайн оролдожо байнабди.

Ажахынгаа олон зоной эдэбхитэйгээр ажаллаһанай ашаар һү худалдаха юһэн һарынгаа түсэбые 100 центнерээр үлүүлэн дүүргэбэбди. Дээдэ-Бургалтайн һү һаалиин фермынхид жэлэй эхинһээ хойшо 5054 центнер һү бэлэдхэлэй пунктда тушаагаа, ингэжэ түсэбөө 104,5 процент дүүргээбди. Тус коллектив энэ хугасаа соо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1465 килограмм һү һаажа, 253 тугал абаһан байна. Эндэхи түрүү һаалишан Марта Данзановна Гармаева үнеэн бүриһөө 2695 килограмм һү һаажа, дахинаа колхоз соогоо түрүүлбэ. Тэрэ юһэн һарын туршада 458 центнер һү абаха гэһэн түсэбөө 674 центнертэ хүргэбэ. Мүн энэл фермын һаалишад Екатерина Базаровна Мухолзоева, Дулма-Сурун Бужигаевна Бадмаева гэгшэд үнеэн бүриһөө дунда зэргээр тус тустаа 2225—2022 килограмм сагаан эдеэ үйлэдбэрилжэ, түсэбтэ даабаряа амжалтатайгаар бэелүүлээ. Мүн һаалишадһаа гадуур үхэршэд Цырен-Ханда Будаевич Гармаев, Бато Самбуевич Самбуев, Гомбо Очнрович Бунеев гэгшэдэй үбэлэй болон зунай бэлшээриие зүбөөр эмхидхэн, үнеэдые һайн хагдатай, ногоотой газарта адуулһыень онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Илангаяа үбэлжэлгын үедэ үнеэдэй бүдүүн тэжээлые һайнаар буйлуулжа, шанаржуулан эдеэлүүлхэ хэрэгтэ Цырен-Дамба Батоев Владимир Банзаракцаев хоёр ехэхэн анхарал хандуулаа.

Һү һаалиин фермынхидэй хажуугаар мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэдэ колхозоймнай хонин ажал эрхилэлсэжэ ябагшадта һайн һайхан үгэнүүдые хэлэхэ дурамни хүрэнэ. Тэдэнэй тоодо Николай Афанасьевич Шестаков отарынгаа 100 эхэ хонин бүриһөө 107 хурьга абажа, бүрин һайнаар түлжүүлээд, хонин бүриһөө 3,1 килограмм нооһо хайшалаа. Хонишод Сампил Хубракович Цыденжапов, Дамби-Дугар Гомбоевич Доржиев, Дамдин Дамбаевич Цыденов, залуу хонишон, комсомолой гэшүүн Геннадий Степанович Максимов гэгшэд эхэ хонин бүриһөө хурьга абаад, 2,5—3,1 килограмм нооһо хайшалһан байна.

Үнгэрэгшэ жэлнүүдтэ туйлаһан амжалтануудаа тэмдэглэхэ зуураа, мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгые саашадань дээшэлүүлхэ арга боломжоёо, үшөө хэрэглэгдээгүй нөөсэеэ хүсэд дүүрэн хэрэглэхын түлөө оролдохо ёһотойбди. Энэ жэлэйнгээ мяха, һү, нооһо тушааха түсэб дүүргээд һанаагаа амарха бэшэ, харин продукцынгаа шанарыень һайжаруулха, мүн адууһа малайнгаа ашаг шэмые ехэ болгохо талаар хүдэлмэри ябуулха болонобди.

Байгша оной малай үбэлжэлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. Энэ шухала кампаниие эмхитэйгээр үнгэргэхын тула, мүнөө үеын эгээн харюусалгатай хаһадаа тон һайнаар бэлдэхэ гэжэ оролдонобди. Эндэһээ энэ жэлэй, мүн 1982 оной түсэбтэ даабарин, социалис уялгануудай дүүргэлтэ сэхэ дулдыдаха бшуу. Эдэ бүгэдые бидэнэр анхаралдаа абажа, зунай, намарай сагта үбһэ тэжээл ехээр бэлдэхэжэ, адууһа малдаа хэрэгтэй тэжээлээр хангаха, малайнгаа байрануудые, малшадайнгаа гэрнүүдые заһабарилха хэмжээнүүдые эртүүр абаа һэмди.

Энэ үбэлжэлгэдэ малдаа 30,1 мянган центнер үбһэ бэлэдхээбди, 6,0 мянган центнер зелёнко нөөсэлэгдөө, 3760 тонно сенаж, 3550 тонно силос дарагдаа, 107 тонно витаминтай ногооной гурил гаргагданхай. 15,0 мянган центнер һолоомо, 560 центнер модоной набша намаа суглуулжа хадагалаабди. Энэ харюусалгатай ажалда ажахымнай малшад олоороо хабаадаһан байна. Жэшээлхэдэ, ахалагша хонишод Е. Ц. Ульзутуева, Ц. Х. Цыденжапов, В. Б. Цыбиков гэгшэд гэр бүлөөрөө 500-гаад центнер үбһэ, 600 центнер зелёнко нөөсэлөө. Үхэршэн Ч.-Ж. Гармаев 470 центнер үбһэ, 300 центнер зелёнко бэлэдхээ. Мүнөө тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдажа байһаар. Үшөө 2 мянган центнер зелёнко, республикаһаа гадуур 7 мянган центнер һолоомо бэлэдхэхэбди. Эндэ гурбан звено энэ хүдэлмэридэ табигданхай.

Байгша ондо манай иишэ хэды ган гасуур болоһоншье һаа, таряашадай оролдолго гаргаһанай ашаар ороoһо таряан яһала һайн ургаа. Тиигэжэ 5 мянган центнер ороoһо гүрэндэ худалдаха, 17 мянган центнер ерэхэ жэлэй үрэһэндэ хааха түсэбтэйбди. Үлэгшэ ороoһоёо адууһа малдаа эдюулхээр хараалнабди.

Зэлтэрын отделенидэ һолоомо суглуулха тусхай томодхогдоһон звено хүдэлнэ. Ерэхэ үбэлжэлгэдэ бүхы байһан бүдүүн тэжээлээ хэршэжэ, һайнаар буйлуулжа, шанаржуулжа, зоотехническэ заабариин ёһоор малдаа эдюулхэ хэрэгтэ анхарал ехээр хандуулагдаха. Тиихын тула РТ-165 түхэлэй 2 агрегат, С-7 түхэлэй тэжээл буйлуулан шанаха 2 түхеэрэлгэ абаабди. Тэдэнэй хажуугаар хэмэл һү хэдэг тусхай цех хүдэлгэгдэхэ. Тус цех үдэр бүхэндэ 35—40 тонно шэмэтэй тэжээл гаргаха юм. Бэлэдхэгдэһэн тэжээлээ гүүртэ, фермэ болон отарануудта шэрэхэ тусхай 2 автомашина табигданхай. Мүнөө тэдэнэр 7 мянган центнер минеральна брикет гаргажа хадагалаа. Ингэжэ бултадаа ехэ багагүй, үбгэн залуугүй ерэжэ байгаа үбэлжэлгэдөө һайса бэлдэжэ байнабди.

Тэжээлһээ гадуур малай хашаа хорёо, малшадай байха гэрнүүдые заһабарилха, дулаалха хүдэлмэри дүүрэнтээ. Адууһа малаа бүлеэн уһаар хангаха талаар ехэ юумэн хэгдээ. Тусгаар уһа халааха түхеэрэлгэнүүд, худагууд мүн лэ заһабарилагданхай.

Бидэ энэ жэлэй хараа зорилгын хажуугаар хойто жэлэй түсэбэй дүүргэлтын хойноһоо бүхы һаналаа хандуулнабди. Мүнөө 150 эрэ хашарагуудые илгаад, ерэхэ жэлэй түрүүшын кварталда мяханда тушааха зорилготойгоор һайн адуулгада табяабди. Мүн ерэхэ жэлдэ һүнэй түсэб дүүргэхын түлөө энэ һарын 10-аар үүлтэр һайнтай 250 эмэ хашараг ороондо оруулхамнай. Иимэ хүдэлмэри ябуулжа, 1982 ондо мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ ба гүрэндэ худалдаха, адууһа малайнгаа тоо толгой олошоруулха аргатай болохобди.

Малай үбэлжэлгын үедэ малшадай социалис мүрысөөнэй гурим зохёогдонхой. Тэрэнэй ёһоор малаа гарза хоролтогүйгөөр ондо оруулһан, үбэлэй һаранuудта ажалдаа үндэр дүнгүүдые туйлаһан малшадта моральна ба материальна урмашуулганууд хараалагданхай. Малай үбэлжэлгын үедэ колхозой мэргэжэлтэдһээ бүридэһэн агитаторнууд гүүртэ, фермэ, отаранууд дээрэ табигданхай. Тэдэнэр недели бүхэндэ партком ба колхозой правленидэ тоосожо байха юм. Колхозой правлениин, парткомой гэшүүд, ажахын ахамад мэргэжэлтэд, мүн лэ отара гүүртэнүүдые даажа абанхай.

Социалис мүрысөөнэй дүнгүүд һү һаалиин фермэнүүд дээрэ 10 хоног, һара, квартал бүхэндэ, хонишод, үхэршэдэй дүн һара бүри согсологдожо, илажа гараһан түрүүшүүлдэ колхозой правлениин, парткомой дамжуулгын Улаан туг, мүнгэн шан барюулагдаха юм.

Колхозой зооветеринарна мэргэжэлтэд гүүртэ болон отарануудта профилактическа болон зооветеринарна хэмжээнүүдые саг соонь ябуулха, малшадай дунда һуралсал эмхидхэжэ, жэлэй һүүлдэ тэдэнэй мэргэжэл шадабари шалгажа, тусгаар класс олгохо хүдэлмэри эмхидхэжэ байна.

Ингэжэ район доторoo түрүүлэн Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ совхозойхидой халуун үүсхэлые һайшаан дэмжээд, энэ жэлэй малай үбэлжэлгые эрхим һайнаар үнгэргэжэ, 1981 — 1982 онуудай үбэлжэлгын үедэ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгээ ба гүрэндэ худалдалгаяа дээшэлүүлхэ гэһэн үндэр социалис уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгээр дүүргэхэбди.

Д. БУДАЕВ,
Зэдын районой «Мир» колхозой түрүүлэгшэ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ: ТООСООН БА ҺУНГАЛТА

ШҮҮМЖЭЛХЫ ЁҺООР

Онохойн модоной комбинадай гурбадахи доодо складай коллектив һүүлэй үедэ бирагүйгөөр ажаллажа, түсэбтэ даабарияа дүүргэнэгүй. Һаяхан эндэ болоһон партиина эхин организациин тоосоото һунгалтын суглаан дээрэ энээн тухай ехэ хөөрэлдөөн болоһон байна.

Суглаан дээрэ тоосоото элидхэл хэһэн партиина организациин секретарь Н. Г. Агильдина коллективэйнгээ арбан нэгэдэхи табан жэлдэ үндэр социалис уялгануудые абажа, түсэбтэ даабаринуудаа болзорһоонь холо урид дүүргэхээр хараалһыень тэмдэглээ. Теэд тэрэмнай хэр зэргээр бэелүүлэгдэжэ байна гээшэб гэһэн асуудалда гол анхаралаа хандуулба. Жэшээлхэдэ, тус коллектив модо вагондо тээхэ, модо гэшүүһэнһээнь сэбэрлэхэ гэхэ мэтын гол хүдэлмэриингөө даабаринуудые дүүргэдэггүй байха юм. Энэ юунһээ болоно гээшэб гэхэдэ, элидхэлшэ болон үгэ хэлэһэн коммунистнууд нэгэн дуугаар эндэ хүдэлгэгдэдэг оньһон техникын саг үргэлжэ эбдэржэ, мүртэй хүдэлдэггүй байһые тэмдэглээ. Хоёрдохинь гэхэдэ, ойдо отологдоһон модон саг соогоо асарагданагүй, таһалдана. Оньһон техникын эбдэрхэ шалтагаан гэхэдэ, тэдэнэй олонхинь хуушараа. Тиихэдэ тэдэниие ашаглаха талаар заабари олонхи ушарта хазагайруулагдана. Мүн тэдэнэр саг болзор соогоо техническэ талаһаа харууһалагданагүй.

Эдэ бүгэдэһөө боложо, хүдэлмэришэд хэдэн часаар ажалгүй байха баатай болоно. Эндэһээ ажалай журам муудана. Хүдэлмэришэдэй архидаха, ажалдаа гарахагүй, хожомдохо ушар али олон үзэгдэнэ. Эдэ бүгэдые мастернууд хаража байгаад хэмжээ абапагүй гээд элидхэлшэ сэхэ шүүмжэлээ. Мастернуудай олонхинь коммунистнууд юм.

Тус коллективтэ 13 коммунист тоологдоно. Энэмнай ехэ хүсэн шуу. Тэдэниие үйлэдбэриин участогууд дээрэ зүбөөр хубаарилан табибал, эдэ участогууд партиина нүлөөгөөр гүйсэд хангагдаха байна. Теэд энэ хэрэгтэ үшөөл анхарал һайнаар хандуулагданагүй гээд хэлэгдээ. Коллективэй дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һулаар ябуулагдана.

Коллективэйнгээ ажал хэрэгүүдые һэргээхэ талаар партиина организаци саг үргэлжэ һаналаа табижа, хэмжээнүүдые абажа байдаг гээд элидхэлшэ мэдүүлээ. Партиина суглаанууд КПСС-эй Уставай ёһоор үнгэргэгдэжэ, үйлэдбэриин шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм. Эдэ суглаанууд дээрэ түсэбэй дүүргэлтын түлөө харюусалгата нюурнууд хэһэн ажал тухайгаа тоосодог заншалтай болонхой. Тэдээндэ элдэб зүбшөөл, заабари үгтэһэн, шүүмжэлэл хэгдэһэн байна.

Хүдэлмэришэдэй эдэбхи үүсхэл бадаруулха хүсэн гэхэдэ, социалис мүрысөөн болоно. Бүхы хүдэлмэришэд энэ мүрысөөндэ хабаадажа, социалис уялгануудые абана. Мүрысөөнэй дүн үдэр бүри согсологдожо, тусхай самбар дээрэ харуулагдадаг. Һарын һүүлээр халаан, бригада бүхэнэй хоорондохи мүрысөөнэй дүн гаргагдажа, эрхимлэгшэд урмашуулагдадаг. Гэхэтэй хамта социалис мүрысөө эмхидхэхэ хэрэг мүнөөдэрэй эрилтэдэ үшөөл хүрэнэгүй, «Дайшалхы хуудаһанууд» үсөөн гаргагдана.

Мүнөө үедэ социалис мүрысөөндэ В. А. Павловай даадаг бригада түрүүлжэ ябана. Тус бригадын коллектив «Табан жэлэй даабари 4,5 жэл соо дүүргэхэ» гэһэн социалис уялга абанхай юм. Тэдэнэр үдэр бүри нэгэ жэгдээр ажаллана, үдэр, һара бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэнэ. Амжалтатай һайнаар хүдэлһэнэйнь түлөө бригадиртань СССР-эй ВДНХ ошохо путёвко барюулагдаба.

Тус партиина организаци коммунистнууд болон бэшэшье хүнүүдэй политическэ һуралсал эмхидхэхэ хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулна. Жэлэй туршада бүхы хэшээлнүүд һонирхолтойгоор, шагнагшадай бултанай хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэһэн байха юм. Эндэ пропагандист Э. Ф. Малых гэгшын хубита тон ехэ. Гадна түсэбөөр хараалагдаһан нэгэ үдэр политинформацинууд үнгэргэгдэнэ.

— Мүн агитаторнууднайшье баһал муу бэшээр хүдэлдэг гээшэ. Тэдэнэр урид хараалагдаһан темын ёһоор хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг. Тиихэдэ тэдэнэр өөһэдын дэбтэртэй. Тэрээн соогоо хэһэн, дүүргэһэн юумэеэ бэшэжэ байдаг. Агитаторнууд В. Г. Батурина, Д. Ж. Самданова гэгшэд өөһэдынгөө уялгые харюусалга ехэтэйгээр дүүргэдэг байна. Тэдэнэй хөөрэлдөөнүүд хододоо һонирхолтой, олон шэнэ юумэ мэдээсэһэн байдаг, — гээд партиин гэшүүн, оператор Н. Ф. Бурлаков хэлэбэ.

Тэрэшэлэн элидхэлшэ болон үгэ хэлэгшэд залуушуулые партида абажа, зэргээ олошоруулха асуудалда онсо анхарал хандуулаа. Тоосоото үе соо орсйдоол нэгэ хүн партида абтаһан байна. Иимэ ушартай саашадаа эбсэжэ болохогүй гээд хэлэгдээ. Эндэ һайнаар ажаллажа, ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг залуушуул олон.

Суглаан дээрэ ниитын эмхинүүдые хүтэлбэрилхэ талаар бии байһан дутагдалнууд нилээд шүүмжэлэгдээ. Эндэ ниитын эмхинүүдэй хүдэлмэри партиина суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Профсоюзай организацида зарим тэды хүдэлмэриин хэгдэдэг һаань, комсомолой организаци тухай нимэ юумэ хэлэхын аргагүй. Комсомолой организациие залуу коммунист С. С. Кубюк толгойлдог юм. Тус участогай зарим комсомолшууд эдэбхи үүсхэл багатайгаар ажаллана, тиимэһээ комсомолой эхин организациин хүдэлмэриие һайжаруулха эрилтэ суглаан дээрэ табигдаа. Тиихэдэ эндэ эхэнэрнүүдэй соведэй хүдэлмэри мүн лэ баһа шүүмжэлэлдэ ороо. Энэ хүдэлмэриие партиин гэшүүн Г. В. Печкина хүтэлбэрилдэг юм. Энэ даабарияа тэрэ гүйсэд һайн дүүргэнэгүй гээд хэлэгдээ.

Тоосоото суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн коммунистнууд М. А. Хошхоев, И. С. Кривицких, А. М. Скубико болон бусад партиина организациингаа хүдэлмэри шүүмжэлхы янзаар зүбшэхэһөө гадна, тэрэниие һайжаруулха, коммунистнуудые эдэбхижүүлхэ талаар өөһэдынгөө һанамжа, дурадхал хэлэһэн байна. Тиихэдэ тэдэнэр бии байгаа дутуу дундануудые дары усадхаха эрилтэ табяа. Илангаяа ажалайнгаа эмхидхэл һайжаруулжа, түсэбтэ даабаринуудаа заатагүй дүүргэдэг болохын тула дары хэмжээнүүдые абаха тухай хэлээ.

Онсолон хэлэхэдэ, тус участогай коммунистнууд бүхы хүдэлмэриеэ тон наринаар, шүүмжэлхы ёһоор хаража, тэрэниие саашадань улам нарижуулан һайжаруулха эрилтэ табиһан байна. Тэдэнэр партиина организациингаа хүдэлмэри хангалтатай дээрэ тоолобод. Партиина организациин секретаряар И. С. Кривицких һунгагдаа.

Ц. ЦЫБАНОВ.

КОММУНИСТ ТУХАЙ хөөрөөн

—Комбайнуудаа трактораар шэрэжэ, унагааһан таряагаа хуряагаагүйдэ болёо. Хэрэгтэй сагтаа орохогүй, эдэ үдэрнүүдтэ һабаар адхаһан шэнгээр орожо, газар тараалангые шабар болотор үһалһан ямар гайтай бороо гээшэб!— гэжэ гэмэрһээр МТМ-гэй үүдэндэ олоороо зогсоһон тракторнуудай хоорондоһоо харабтар шарайтай, набтархан аад, барилдаашан шэнги бүхэ бэетэй, буржагар хара үһэтэй хүн гаража, ехэл һанаата болоһон янзатай бидэнтэй мэндэшэлсэбэ. Үнинэй танил һэн хадаа, абаһаар шэнэ һонин тухай асуугдаа һааб даа. Хамниин совхозой директор Жигжит Цындеевич Ванкеев мэнэ һаяхан совхозойнгоо механизаторнуудтай ябууд дундаа ээлжээтэ суглаагаа үнгэргэжэ, тохёолдоһон оршон байдалда ямар зорилгонууд табигданаб гэһэн асуудал зүбшэһэн байба. Бидэнэй ерэхэдэ, суглаан һаяхан лэ дүүрэһэн хэбэртэй, директорэй хойноһоо МТМ-гэй үүдэндэхи ехэ гэр сооһоо суглаан дээрэ эхилһэн хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлһээр, олонхинь ябууд дундаа тамхяа нөсоөһоор, трактор, машинануудтаа таран ошоно. Уданшьегүй элдэб янзын техникэ хүсэтэ мотоорнуудаараа хүнхинэлдэһээр тарианай полинууд тээшэ шэглэбэ. Һанаа сэдьхэлыень зобооһон олон тоото асуудалнуудаа механизаторнуудтай зүбшэн хэлсэжэ, зүб шиидхэбэри абаһандаа нэгэ бага сэдьхэлээ даража, Ванкеев тэрэ холоһон ошожо ябаа тракторнуудые шэртэн зогсоһоной удаа, бидэн тээшээ эрьежэ:

—Юрэдөө, энэ һүүлшын долоон хоног соо наран харагдаха юумэ бэшэ, үдэр бүри хура бороо орожо, таряа хуряалгын хүдэлмэри ушаргүй һаатуулжа, баһал нэгэ гай тодхор болохонь аа гү гэжэ үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн болонхойбди. Угайдхадаа һайнһайн участогууд дээрэхи тарягаа унагажа эхилээд байһан зомди. Комбайнуудаа шабардууланхаар, тракторнуудаар шэрэхэл болоо бэзэбди, — гэжэ директор намдуухаһаар хөөрэжэ, голхорһон янзатаар тэнгэриин байдал ажаглажа, сэлмэхэ тэмдэг бэдэрнэ хэбэртэй...

Ган гасууртай, олон тоото бэрхэшээлнүүдые тохёолдуулһан энэ зун ажалшадта амар заяа үзүүлээгүй. Эртын хабарһаа хүйтэржэ, мүртэй ногоон ургаагүй. Нёдондо жэлдэ совхозойхид 32 мянган центнер үбһэ һурилһэн һаа, мүнөө оройдоо 22 мянган центнер нөөсэлэгдэбэ. Зүгөөр совхозой механизаторнуудай оролдолгоор мүнөө жэлдэ 4664 тонно силос, 500 тонно сенаж даргагдаа, бүхы хүн зоной, шефүүдэй туһаламжаар 1108 центнер набшаһата тэжээл бэлдэгдэһэн байха юм. Гадна мүнөө жэл урданайхида орходоо, һолоомон, тарианай зүйл ехээр абтаба. Эдэ түсэб хараа, олон тоо, баримтануудые ямаршье саарһа, данса онгиргонгүй хөөрэхэдэнь, эдэ бүгэдэ тоонуудай директорэй ухаан бодолдо бүхөөр хадуугданхайнь элитэ һэн.

Ерэхэ жэлэй тарианай үрэһэ хааха, малаа тордихо таряа гаргаха хэрэгтэй. Тоолоод, хубаарилаад үзэхэдэнь багашье һаа, өөрынгөө ажахыда, өөрынгөө гараар ургуулһан тариан юунһээшье үнэтэй байһаниинь ойлгосотой ааб даа. Бүхыдөө совхозой механизаторнууд гектар бүриһөө 13,1 центнер таряа хуряагаа, зүгөөр зарим талмайнуудһаань (Большое поле, Хүнды г. м.) гектарай 23—24 центнер тариан абтаа гэжэ дуулахадаа, эндэхи таряашадай амжалтаар урмашамаар һэн.

— Совхоздомнай дүршэлтэй бэрхэ механизаторнууд олон, тэдэнэй дундаһаа совхоздоо 42 жэл соо механизатораар хүдэлһэн Александр Александрович Яньковые яажа дурдахагүйб! 30 гаран жэлдэ Иннокентий Бадмаевич Шагдуров техникэтэй ханилна. Залуушье, бэрхэшье механизаторнууд Владимир Бадмажапов, Михаил Тюрюханов, Сергей Попов болон бусад хэшээл оролдолго гаргажа, ажал хүдэлмэреэ һайн шанартайгаар бүтээдэг, — гэжэ директор хөөрэнэ. Совхозойнгоо түрүү хүнүүд тухай сэдьхэлээ баясан тэрэнэй хөөрэхыень шагнажа һууххада, тэдэнэй нэгэ хүн шэнгээр ниитэ хэрэгтээ хам оролсодогынь, бэе бэедээ найданги байдагынь бидэнэйшье сэдьхэлдэ баяр түрүүлхэ юм.

Директорэй хөөрэлдөөн соо урдань дуулдаһан мэдээжэ болоһон хүнүүдэй нэрэнүүдшье ушарна. Тус совхозой түрүү хонишон, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат, республикын габьяата малшан Вера Доржиевна Базарова Георгий Галданович нүхэртэеэ мүнөө жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 122 хурьга абажа, толгой бүриһөө 4 килограмм 820 грамм ноохо хайшалһан юм. Харин хурьгадаа эхэһээнь һалгаахадань, толгой бүхэнэйнь шэгнүүр 32 килограмм татаһан байна. Эртын хурьгадые саг болзортонь һайнаар тэбеэрүүлээд, удаань таһалжа шахаад, мяханда тушаахада жэшээлэшэгүй ехэ олзотой гэжэ дүй дүршэлөөрөө Вера Доржиевна Георгий Галданович хоёр гэршэлээ. Тэдэнэй совхоздо тушааһан эртын хурьгад шахагдаад, һаяхан гүрэндэ тушаагдахадаа, дунда зэргынхиһээ бүри дээгүүр тарган гэжэ сэгнэгдэһэн байха. Хурьгадые эхэһээнь һалгаахадаа, иимэ ехэ шэгнүүртэйгээр тушаахын тула ямар ехэ оролдолго, дүй дүршэл хэрэгтэй гээшэб! Юрэнхыдөө олонхи хонишод хурьгадаа эхэһээнь һалгаха хаһада 20—22 килограммда хүргэдэг гэжэ тэмдэглэбэл, Базаровтанай харуулһан шэн зориг бүришье элиржэ үгэхэ бшуу.

ОЛОНО ЭДЭБХИД... ТҮШЭГЛЭ...

Хамниин совхоздо эхэ хонидой 10 отарын табаниинь арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө зуунһаа дээшэ хурьга абажа түлжүүлээ. Үнгэрэгшэ зун тус совхозой хонишод 464 центнер ноохо гүрэндэ худалдаха түсэбөө 508 центнертэ хүргэһэн байна. Түрүүшүүлэй тоодо үнинэй хонишод Елена Норбоева, Аюша Санжанов болон бусад оролсоно. Республикын хонишодой ажалай жэлэй дүнгөөр зарлагдаһан зүблөөн дээрэ Вера Доржиевнагай урин һайхан түрэл буряад хэлэн дээрэ гүнзэгы үдхатай үгэ хэлэжэ, бултанда һайшаагдаһыень тэрэ зүблөөндэ хабаадагшад һанана ёһотой. Теэд нүхэр Базарова тиихэдэ миин лэ гоёор хэлээ бэшэ, харин совхозойнгоо ажалшадай үмэнэһөө 1982 ондо абаһан уялганууд тухай тогтоо һэн. Энэ ехэ суглаан дээрэ нүхэр Базарова: «Манай Хамниин совхозой эхэ хонидой отарануудай хонишод бултадаа зуун эхэ хонин бүриһөө зуун хурьга абахаар шиидэбэ», — гээд мэдүүлхэдээ сугтаа хүдэлдэг нүхэдэйнгөө үмэнэһөө совхозой хамтын суглаан дээрэ абтаһан шиидхэбэри тухай соносхоо гээшэ бшуу.

Түрүү үүсхэл хододоо дэмжэдэг, ажалшадайнгаа дунда эмхидхэлэй, ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулхадаа, тодорхой зорилгонуудые табидаг директор Ванкеев хонишодойнгоо харюусалга бүри дээшэлүүлхын түлөө республикын хонишодой социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсохые саг үргэлжэ идхадаг.

Мүрысөөн ажалшадай хүсэ шадал арьбадхадаг гэжэ директор Ж. Ц. Ванкеев парткомой секретарь В. Б. Соктоев хоёр этигэнхэй. Тиимэһээ ажалшадай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулхадаа, хүн бүхэнэй урда тодорхой зорилго табижа, үрэ дүнгүүдыень саг болзортонь гаргажа, түрүүшүүлэй дүй дүршэл халан абаха тухай, үшөө ашаглагдаагүй байһан нөөсэнүүдэ элишэлэн хэрэглэхэ тухай саг үргэлжэ совхозойнгоо ажалшадтай зүбшэжэ, зүб шиидхэбэри бэдэржэ олодог байха юм.

Урдань олон жэлдэ Зэдын районой Ленинэй орденто Борьёогой совхоздо парткомой секретаряар хүдэлжэ, партиина болон эмхидхэлэй хүдэлмэриин ехэ дүршэлтэй болоһон Жигжит Цындеевич ажахынгаа бүхы һалбаринуудта ажаллагшадай дунда дайшалхы мүрысөө үргэн далайсатайгаар ябуулха хэрэгые амжалтын гол түлхюур гэжэ зүб тоолодог.

—Совхозоймнай һү һаалиин фермэнүүдтэ хоёр мянган үнеэдые 48 һаалишад һаадаг гэшэ. Эндэмнай шиидхэгдэхээр асуудалнууд үсөөн бэшэ. Малшадайл оролдолгоор һүүлэй жэлнүүдтэ һү һаалгаараа нэгэ бага урагшаа дабшаабди. Хэрбээ юһэдэхи табан жэлдэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1526 килограмм һү һаадаг байһан һаа, мүнөө жэл совхозоороо үнеэн бүриһөө 2050 килограмм һү һаахамнай. Недондо энэ үрэ дүмнай 2004 килограммда хүрэһэн байха. Түрүү һаалишадай дунда райсоведэй депутат Валентина Бадмажапова, сомоной Соведэй депутат, коммунист Евгения Гармаева, мүн Вера Дармаева, Раднажаб Дашиева, Ринчин Батуева болон бусад оролсоно, — гэжэ директор ажахынгаа үшөө нэгэ гол һалбари тухай хөөрэнэ. Совхозой һаалишад байгша оной ноябрьда гүрэндэ һү худалдаха түсэбөө дүүргэхэ, тиигээд жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 700 гаран центнер һү тушаахаар хараалханхай.

Гүрэндэ мяха тушааха түсэб мүн лэ үлүүлэгдэхэ. Үнгэрэгшэ зундаа хэлын хүбшэ тайгын бэлшээридэ харуулагдаһан мал һайн таргалжа, шэгнүүрээ горитойхоноор нэмээжэ бусаа. Малшадай дунда бэрхэшүүл олон. Жэшээнь, совхозой Хуртагын отделениин малшан Даниил Дамбаев 128 толгой шахамалые бултыень шахуу тарган гэһэн сэгнэлтэтэйгээр гүрэндэ тушааа. Тиигэбэшье совхозой мал юрэнхыдөө гүрэндэ үшөөшье бага, дунда зэргээр 320 килограмм шэгнүүртэйгээр тушаагдана. Хэрбээ богони саг соо һайнаар шахажа, толгой бүриин шэгнүүрые 350—400 килограммда хүргэжэ тушаабал, хэды ехэ нэмэлтэ мяхан абтаха байгаа гээшэб?

Хамниин совхоз район соогоо томо ажахынуудайнь нэгэн юм. Эндэ табан зуу гаран хүн ажалладаг. Мүнөө үедэ хүдөөдэ гол мэргэжэлтэд болоһон механизаторнуудаар ажахы бүрин дүүрэнээр хангагданхай. Түрэл ажахыгаа орхижо, ондоо тээгүүр ажал бэдэржэ ошодог зон хомор болоһон.

Совхозой конторын хоёрдохи дабхартахи директорэй кабинедэй сонхоор тосхоной захын ... нуудэй нэгэн хара...
һүүлэй жэлнүүдтэ ...
һоһоо бодхоогдоһо...
элшэдэ хубилжа ...
һайхан гэрнүүд ...

Хүн зондо һайн, ...
сагай эрилтэдэ харг...
нүүдые бодхооходо ...
лэй 5—6 жэлэй ...
хозой дирекци ...
ком онсо анхарал ...
болонхой. Хамни...
Бүргэ, Усановка ...
һүүлэй табан жэлд...
нилээд олон гэрнүү...
һан байха юм. Гад...
зой хүдэлмэришэд...
шэнэ гэрнүүдые ...
заягаа үни удаан ...
түрэл ажахытаяа ...
ухибүүдээ дэгжээ...
нэдэг болоо.

— Харана гүт, тэр...
хын гэр. һүүлшын ...
ралтын үдэр энэ гэ...
хамһалсажа, һү һаа...
тые даагша Гонгор ...
Дашамолоновто бод...
бэбди. Энэ гэрын ...
уужам, гоё, ду...
байха. Утаашаа 9,5, ...
8 метр болохо, — ...
жит Цындеевич тус ...
үргэнөөр дэлгэрһэн ...
хан заншал тухай ...
һүүлэй жэлнүүдтэ ...
үйлэдбэриин үргэдх...
хүн зон олошоржо, ...
раар хангалгада ...
бэрхэшээлнүүд ушар...
лоо. Тиимэһээ үнгэр...
жэлдэ совхозойхид ...
жараад гаран гэр ...
байна.

Совхозой дирекци ...
рихаар шиидэһэн ...
ойдо модо бэлэдэ...
үгэжэ, амаралтын үд...
роо модо унагаажа, ...
нуудаар шэрэжэ асар...
ралтын үдэр бүхэнд...
лөөнһөө үдэшэ орой ...
гэрэй хананууд түргэ...
дожо, гурбадахи ...
үдэрэй эсэстэ маатн...
бигдадаг. Энэ «ниитэ...
гада» гэр барюулжа ...
ээнэй түрэлхидынь, ...
хүршэнэрынь, сугта...
даг хүнүүдынь, гад...
аргаар өөртөө гэр ...
ратайшуул — булта...
һүхэеэ баринхайнууд ...
жа, ажалаа тон нари...
баалдаһанай удаа, ...
бэрхээр хүдэлжэ ...
Эгээ бэрхэ дархашуу...
рилгын дүрбэн бул...
бижа, тэдэнэй заабар...
ри бүдүүн бревнону...
байса хоноогдодог. ...
та иимэ барилганууд...
хүн хабаададаг. ...
хэрэгтэй шифер, шэд...
нэй хирпиисэ болон ...
рэгсэлнүүдые олоходо...
хоз гэрэй ээзэндэ ...
ойһоо модо шэрэхэдэ...
тор түлөөһэгүйгөөр ...
Иимэ аргаар гэр бар...
ратайшуул олон. Мүнө...
хуряалгын дүүрэмсээр ...
шон Владимир Намд...
нишон, Совет Арми...
һаа һая бусаһан ...
Тубшинов, мал харуу...
Цырендондок Галдано...
садта гэрнүүд бодх...
Барилга хэхэ тух...
дүүлгэ оруулхадань ...
хозой дирекци эх...
рүүн ажал хүдэлмэрид...
сэхээр хандадаг түрү...
туһалха гэжэ оролдо...

Ажахын һалбари бүр...
лэдбэриин үндэр ашаг...
гахын, урма баяр түрүү...
дүнгүүдые түйлахын ...
совхозой 100 гаран ...
нист, 183 комсомолец ...
хүсэ шадалаа элсүүлн...
совхозой директор ...
Ванкеевэй, парткомой ...
тарь В. Б. Соктоевой, ...
бусад хүтэлбэрилэгшэд ...
мэргэжэлтэдэй нэгэ эр...
тэй, эб зетэй хүдэлмэ...
тодоор харагдана.

Ажахын зарим тэды...
дүнгүүдые тэмдэглэхэ...
та шиидхэгдээгүй асууд...
үшөөшье биил ааб ...
сэхэ хэлэлтэй. Газар ...
гай ургаса, мал ажал...
шэмэ дээшэлүүлхэ, ...
гаргаша багатайгаар ...
хүдэлмэриингөө болон ...
бэрилһэн продукциинга...
нерые һайжаруулха гэ...
ээлжээтэ асуудалнууд ...
дэр, үглөөдэр — үдэр ...
шиидхэгдэхэ ёһотой, ...
дэ эрид хубилалта хүсэ...
дэмы гэжэ совхозой ...
тор Жигжит Цындееви...
кеев тоолодог.

Ямаршье ажалда ...
эдэбхи үүсхэл гаргажа...
ажалша хүнүүдтэй үгэ...
голсожо, ниитын хэрэг...
сэхээр ажаллаһанайнгаа...
Ажалай Улаан Тугай ...
лэлэй Тэмдэг» орден...
шагнагдаһан Жигжит ...
евич Ванкеевтэ һаяхан ...
депутадуудай Захи...
районно Соведэй сесси...
«Буряадай АССР-эй га...
зоотехник» гэһэн хүнд...
рэ зэргэ олгоһон тухай ...
дэлэлэй грамотын бар...
дахадань, арадай депу...
сугтаа хүдэлжэ ябаһан ...
дынь саашадаашье элү...
хэ, ажал хүдэлмэридэ...
жалтатай, арад зондо...
дэтэй ябахыень үрөөб...

Коммунист, эмхид...
һурган хүмүүжүүлэгшэ ...
Ванкеевэй хүтэлбэридэ...
хозой урда шэнэ зорил...
табигданхай, шэнэ ...
хараалагданхай, тэдэнэй ...
тадаа бэелүүлэгдэхэ ...
дань үнэн зүрхэнһөө ...
хээр.

Р. БАИ...

ИВАЛГЫН ТУРШАЛГА

Хүдөө нютагуудта ажаһуудаг хүн зоной эрилтэ (илангаяа гэр байрын талаар) һүүлэй жэлнүүдтэ аймхабтар ехээр урганхай гэжэ мэдэнэбди. Мүнөөнэй хүдөөгэй тосхоной маяг шэнжэ, нюур шарай тэдэнэй һанаан бодолдо таарана гү? Тэдээндэ байрын ямар гэр хэрэгтэй хаб? Социологическа олон тоото шэнжэлэлгэнүүдэй элирүүлһэнэй ёһоор, ажабайдалай таарамжатай, зохид гэрнүүдэй олон тоото проектнүүдые хүдөө нютагта ажаһуугшад дурадхаһан байна. Тиихэдэ хамһабариин ажахы эрхилхэ арга боломжо заабол олгогдохо болоно.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбэй ёһоор, Буряад ороной хүдөө нютагуудта байрын гэрнүүд олоор баригдахаар хараалагдана. Республикын колхоз болон совхозуудай шефүүд—промышленна предприятинууд, барилгын эмхи зургаанууд хүдөөдэхи барилга үргэн дэлисэтэйгээр ябуулха уялга абанхай юм. Тиихэдэ типовой, мүн өөһэдынгөө зохёоһон проектээр, өөһэдынгөө хүсөөр ажахынууд байрын гэрнүүдые олоор бариха байна. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлнүүдтэй сасуулха болоо һаа, гансахан энэ жэлдэ хүдөө нютагуудта гурба дахин олон байрын гэрнүүд баригдахаар түсэблэгдэнэ. Энээнтэй дашарамдуулан, хүдөө тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгоходоо гансал туршалгахаралгын барилга эрхилхэ бэшэ, харин үндэһэн түхэл маягай шэнжэнүүдые хараада абаха гээшэ тон шухала.

Энэ жэлэй эсэс багаар гүрэнэй комисси Ивалга тосхондо баригдажа байһан 14 гэрнүүдые тушаажа абаха ёһотой. Нютагай архитекторнуудэй проектээр баригдаһан эдэ гэрнүүд өөһэдын онсо маяг шэнжэтэй. Тус туршалга хадаа республикын барилгашадай анхарал татажа, һайн, муу талаһаа шэнжэлэгдэн, манай хүдөө нютагуудай шэнжэ түхэл шэнэлхэ ябадалда һайн нүлөө үзүүлхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Оньһожоруулагдамал 145-дахи нүүдэл колоннын барилгашад байрын хоёр дабхар иимэ тэр бодхоогоо. 2. Улаан-Үдын барилгын 1-дэхи управлениин барилгашад Ивалга тосхондо баригдажа байһан гэрнүүдэй дэргэдэ. 3. Улаан-Үдын Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой барилгашан Клавдия Русина байрын гэр ашаглалгада тушаахые бэлдэнэ.

В. СИБИРЯГАЙ фото.

КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые дэлгэрүүлхын түлөө

Совет орон доторо

ЭЛШЭ ХҮСЭ ГЭЭХЭ ЯБАДАЛТАЙ ТЭМСЭХЭ

БАКУ. Элшэ хүсэ алмаха талаар шэнжэлгэнүүдые арадай ажахыда үргэнөөр нэбтэрүүлхэ асуудалнуудые «Электрын элшэ хүсэнэй системэдэ гээлтэ хоролтые бага болгохо» гэһэн бүхэсоюзна научна конференцидэ хабаадагшад зүбшэн хэлсэбэ. Тус конференци һая эндэ боложо үнгэрөө. Дээдэ һургуулинуудай болон эрдэм-шэнжэлгын институдуудай эрдэмтэд электрын элшэ хүсэ дамжуулха, тэрэниие тааруу зүбөөр хубаарилан ашаглаха шэнэ онол аргануудые хэрэглэхэ талаар дүй дүршэлөө андалдаа. Алмалтын горитой нөөсэнүүд энергосистемын хүдэлмэриин тааруу зохид арга гуримуудые нэбтэрүүлгэтэй холбоотой юм гэжэ тэмдэглэгдэһэн байна. Бакугай 20 подстанциие ехэ хүсэтэй болгоһоной ашаар мүнөө жэл 1,5 миллион киловат-час электрын элшэ хүсэ алмаха арга олгоһон байна. Элшэ хүсэ ехээр гаргашалгые найдамтайгаар зайсуулха научна шэнжэлгэнүүдэй саашанхи программые конференци хараалаа.

ШЭНЭ ТҮХЕЭРЭЛГЭ ХҮДЭЛГЭГДЭЖЭ ЭХИЛЭЭ

ЭКИБАСТУЗ (Павлодарска область). «Богатырь» гэжэ уурхайн забойнуудта хабсаргагдаһан үшөө нэгэ мантан томо ротор ажалай вахтада жагсаба. Ю. Таловскиин даадаг экскаваторщигуудай бригада шэнэ машинаар түрүүшын эшелон нүүрһэ ашажа ябуулба.

Роторой комплекс час соо 2500 тонно нүүрһэ малтаха шадалтай юм. Энэнь «Ждановтяжмаш» нэгэдэлэй тамгатай түрүүшын экскаватор болоно. Ю. Таловскиин хүтэлбэрилдэг бригадын оруулһан дурадхал болон ажаглалтануud хараада абтажа, шэнэ ротор бүтээгдээ юм. Үшөө туршагдажа байха үедэнь тэрэниие һайнаар шэнжэлжэ үзөөд, түрүү бригада оройдоол нэгэ жэл соо шэнэ түхеэрэлгые хүдэлхөөр бэлэн болгоһон байна.

Иимэрхүү арбан агрегат хабсаргаһан хүршэ экипажнуудай дүй дүршэл ехэ туһа болоо. Тэдэнэр мүнөө суудхэдээ 120 мянган тонно нүүрһэ малтадаг юм. Жэлэй дүүрэтэр үшөө хоёр иимэ роторой комплекс ашаглалгада оруулагдаха.

Эдэ машинануудые хэрэглэһэнэй ашаар шахтада һайн дүнгүүд түйлагдана. Арбан жэл соо нүүрһэ малталга гурба дахин ургаа.

НҮҮРҺЭНЭЙ БАЯЛИГУУД АШАГЛАГДАНА

— Үнгэрһэн арбан жэлэй хугасаа соо бидэ оронойнгоо зүүн хубидахи ашагта малтамалнуудай хэбтэшэнүүдые түбхын түрүүлэн ашаглаха гэһэн зорилго табяа һэмди. Энэ хараа шэглэлнай ехэ ерээдүйтэй, саг соогоо гаргагдаһан байна,— гэжэ СССР-эй нүүрһэнэй промышленностиин министрэй нэгэдэхи орлогшо Валентин Никитин АПН-эй корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө хэлэбэ.— Нэгэдэхеэр, геологуудай тоолон гаргаһанай ёһоор, оронаймнай Азидахи хубиин гүн дунда, манай багсаамжалгаар, геологическа нөөсэ баялигуудай 90 гаран процентнь гэхэ гү, али зургаан триллион шахуу тонно нүүрһэн хадагалагдажа байна. Дэлхэй дээрэ нэгэшье гүрэн иимэ ехэ нөөсэ баялигуудгүй юм. Ороной зүүн хубидахи нөөсэ баялигуудые удалан абажа, ойрын ерээдүйдэ нүүрһэнэй өөһэдын нөөсэ баялигуудаар гаралсаха аргатай болохо байнабди. Тэрээнһээ гадна, Советскэ Союз зүүн хубида олзоборилогдон абтаһан нүүрһые ондоо оронуудта худалдажа шадаха байна. Хоёрдохёор, СССР-эй зүүн районуудта шулуун нүүрһэнэй хэбтэшэ гол түлэб гүйхэн, налуу байдаг юм. Тиимэһээ үргэн ехэ талмай дээрэһээ нүүрһэнэй баялигуудые эгээл үнэгүй — нээмэл аргаар олзоборилон абаха аргатай болодог байнабди. Энээнэй ажалай бүтээсые нилээд дээшэлүүлхэ байһаниинь ойлгосотой юм ааб даа.

— Зүүн районуудтахи баялигуудые ашаглалгын материальна ехэ гаргашануудтай холбоотой байдагынь мэдээжэ,— гэжэ Валентин Никитин тэмдэглэнэ.— Ороной баруун районуудта ажаһуудаг гол хэрэглэгшэдһээ нүүрһэнэй бассейнүүдэй аймхабтар холо байһан ушар шухаг түүхэй эдэй үнэ сэнгые дээшэлүүлнэ. Гэхэ зуура, ороной Европодохи хубида орходоо, Сибирь болон Алас-Дурна зүгтэ хүдэлмэриин хүсэн үлүүсэ ехээр дуталдадаг байха юм. Эгээл тиимэһээ олзоборилгын районуудта уураар хүдэлдэг электростанцинуудые бариха, нээмэл аргаар нүүрһэ малтажа абалгые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, мүн үргэлжэ дээрэнь оньһожоруулһанай, автомадаар хангаһанай ашаар хүдэлжэ байдаг нүүрһэнэй предприятинуудые техническэ талаарнь шэнэдхэн зэбсэгжүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана бшуу.

Экибастузай нүүрһэнэй хэбтэшэдэ үндэһэлэн, Казахстанда дүрбэн ГРЭС-һээ бүридэхэ элшэ хүсэнэй хүсэтэ комплекс байгуулагдажа байна. Түрүүшынхинь ток үгэжэ эхилээ. Тэрэнэй барилгын дүүргэгдэхэдэ, хүсэниинь 4 миллион киловаттда хүрэхэ юм.

Ороной зүүн хубидахи нүүрһэнэй бусад уурхайнуудта, нэн түрүүн кокслогдодог шулуу нүүрһэтэй Кузнецкэ, Канско-Ачинска ба Урда-Яхадай уурхайнуудта түүхэй эд ашаглалга, олзоборилгын хүдэлмэриие үргэдхэлгэ ороной экономикодо ехэ удха шанартай байна. Мүнөө үедэ Кузбасста жэл бүри 150 миллион тонно нүүрһэн малтагдан абтадаг, харин 1990 он болотор энэнь 193 миллион тоннодо хүргэгдэхэ.

КПСС-эй XXVI съезд дээрэ нүхэр Л. И. Брежнев элидхэл хэхэдээ, 600 миллиард тонно нөөсэнүүдтэй Канско-Ачинска бассейнэй нүүрһэнэй үндэһэ һуури дээрэ синтетическэ шэнгэн түлишэ үйлэдбэрилхэ тухай асуудалые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ шухала гэжэ онсо анхаралаа хандуулһан байгаа. Энэ бассейнэй оршондо Березовско нүүрһэнэй уурхай байгуулагдана. Жэлдээ 27 миллион тонно нүүрһэ малтан абаха тэрэнэй түрүүшын ээлжээн 1985 он болотор ашаглалгада оруулагдаха ёһотой. Энэнь шэнгэн түлишэ үйлэдбэрилхын тула энэ шухала хэрэгтэй түүхэй эдэй үндэһэ һуурие байгуулха юм.

Урда-Яхадай нүүрһэнэй бассейниие ашаглаха тухай хэлэе. Жэлдээ 13 миллион тонно нүүрһэ малтажа абаха Нерюнгринскэ уурхай 9 миллион тонно шулуу нүүрһэ болбосоруулха шанаржуулгын фабрика, уураар хүдэлдэг электростанци хүсэндөө орожо байһан нүүрһэнэй комплексын бүридэлдэ орено. Энэ электростанциин түрүүшын ээлжээн 630 мянган киловатт хүсэтэй байха. Мүнөө үедэ эндэ элшэ хүсэнэй нүүрһэ олзоборилхо хүдэлмэри дүүрэн хүсөөрөө ябана. Малтагдажа абтаһан нүүрһэн Байгал-Амарай түмэр замаар Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй бусад районуудта эльгээгдэнэ. Комплексын гол продукци болохо коксын концентрадые үйлэдбэрилгэ 1983 ондо эхилхэ байна. Тэрэл жэлдэ БАМ-дахи Угольна станциһаа Номгон далайн эрьедэхи Восточный порт хүрэтэр—2,5 мянган километр утатай нүүрһэнэй асари ехэ конвейер ашаглалгада оруулагдажа, дүүрэн хүсөөрөө хүдэлжэ эхилхэ юм.

Зүүн районуудай нүүрһэнэй баялигуудые хурдан түргэнөөр, үрэ түгэсөөр ашаглахые оролдон, манай орон нүүрһэ олзоборилон абалгые техническэ талаар зэбсэгжүүлхэ хүдэлмэриие саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ байна. Мүнөө СССР-эй зүүн районуудта гадаадын машина түхеэрэлгэнүүдһээ бүтээсэ ехэтэй иимэ түхэлэй машинанууд, агрегадууд нэбтэрүүлэгдэжэ байна. Жэшээнь, Краматорско заводой бүтээн гаргаһан роторно экскаватор час соо 5 мянган тонно нүүрһэ малтаха аргатай. Тиимэһээ тэрэ жэлдээ, багсаамжалхада, 7 миллион тонно нүүрһэ үгэхэ юм. Бүри хүсэтэй оньһон техникэ зохёон бүтээхэ гэһэн асуудал мэргэжэлтэдэй урда табигдана.

Евгений СМИРНОВ
хөөрэлдөө хэбэ. (АПН).

СОЁЛОЙ ХҮДЭЛМЭРИИЕ ШАЛГАНАБДИ

МУХАР-ШЭБЭРЭЙХИД ҮБЭЛДЭ БЭЛДЭЭ ГҮ?

Соёлой эмхи зургаануудые үбэлэй үедэ хүдэлхөөр бэлдэхэ асуудалаар манай рейдовэ бригада Мухар-Шэбэрэй районһоо ерээ.

Манай шалгалтын уг зорилго хадаа үбэлжэлгэдэ бэлдэгдэһэн соёлой эмхи зургаануудые тушаан абаха үүргэтэй байгаа юм.

Район дотор соёлой олон тоото эмхи зургаанууд тоологдоно. Тодорхойлбол, гүрэнэй 26, профсоюзуудай 3, колхозой 1 клуб, хүүгэдэй хүгжэмэй 3 һургуули, библиотекын 23 филиал, мүн түбэй 1 библиотекэ болоно.

Район дотор соёлой эмхи зургаануудые үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ тусхай хүдэлмэри хэгдэжэ байна гэжэ рейд-шалгалта элирүүлэə. Урда жэлнүүдтэ орходоо нютаг нютагуудай соёлшод дүй дүршэл ехэтэй болоо гэжэ тэмдэглэхээр. Тиихэдэ клубуудые заһабарилха хүдэлмэриие эмхидхэхэ, энэ хүдэлмэридэ хэрэглэгдэхэ нэмэлтэ мүнгэ зөөри олгогдоһон байна. «Эрдэм» болон «Забайкалец» совхозуудай, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хүтэлбэрилэгшэд соёлой гуламтануудые үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хэрэгтэ анхаралтайгаар хандажа, ехэхэн хүдэлмэри ябуулаа гэжэ тэмдэглэхэээр.

Харагшадай залые, фойе, кабинедүүдые шэнэлэн, уран гоёор шэмэглэһэн капитальна заһабарилга Түбэй, Түгнын, Шаралдайн соёлой байшангуудта хэгдэһэн байна.

Нёдондонойхидо орходоо Никольскын соёлой байшан (директор И. М. Варфоломеев) мүнөө үбэлжэлгэдэ һайнаар бэлдэнхэй юм. Эндэ дулаасуулгын системэ дууһан һэлгэгдэнхэй, палаахань шэрдэгдэнхэй, гэрынь сагаадагданхай, хушалтань заһабарилагдаһан байна. «Знамя Ленина» колхозой Хушуун-Үзүүрэй ба Калиновкын соёлой байшангуудта ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа юм. Эдэ байшангуудай газаа талануудынь гоё зохид болгогдонхой. Ханыень хабтагайнуудаар гадарлаһан, дээрэһээнь шэрдэһэн байна. Гэхэ зуура нэгэ сельсоведэй мэдэлдэ байһан клубна эмхи зургаанудай техническэ байдал бэе бэеһээ тад ондоонууд байна гэжэ тэмдэглэмээр. Жэшээлхэдэ, Калиновкын сельскэ Соведэй түбэй соёлой байшангай үбэлжэлгэдэ тон һайнаар бэлдээд байхада, энэл сельсоведэй мэдэлэй Галтай, Нарһата һууринуудай клубуудта капитальна заһабарилга хэгдээгүй байһаар. Нимэрхүү үзэгдэлнүүдтэй Түгнын, Хүсөөтын сельскэ Соведүүдэй соёлой гуламтануудта нэгэнтэ бэшэ дайралдаабди.

Хушуун-Үзүүрэй сельсоведэй ба «Знамя Ленина» колхозой правлениин үүсхэлээр Хушуун-Үзүүр һууринда соёлой ба амаралтын сэсэрлиг энэ жэлдэ бии болгогдоһон байна. 500 уляангир, 2000 харгана, ранеткын 200, шасарганын 100 һөөг болон бусад ургамалнууд эндэ һуулгагдаа. Фонтан, хатарай талмай, кинофильмнүүдые харуулха павильон ба концертын эстрада бии болгогдохо түсэбтэй юм. Соёлой ба амаралтын сэсэрлигые байгуулха хэрэгтэ һууринай бүхы ажалшад хабаадаа. Пенсионер Д. Д. Дамбаевай хүтэлбэри доро олоной хүдэлмэри эмхидхэгдэн ябуулагдаа юм. Энэ хадаа ехэ һайн үүсхэл гэжэ һанагдана.

Тодорхойлон хэлэхэдэ, районой 26 клубай 20-иинь үбэлэй үедэ хүдэлмэри ябуулхаар гүйсэд бэлэн болоод байна.

Соёлой гуламтануудай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэри хадаа түлишэ тухай асуудалтай нягта холбоотой бшуу. Мүнөө үедэ Харгааһата тосхоной клубай, Хонхоло, Степное һууринуудай соёлой байшангуудай түлишэ багаар бэлдэгдэнхэй. Жэлһээ жэлдэ Зандинай профсоюзна клуб түлишэгүйгөөр үбэлжэдэг байна. Тус клубай түлишэ тухай захилда Суулгын сельсовет анхардаггүй гэжэ элирүүлэгдээ. Соёлой эмхи зургаануудые болзор соонь түлишөөр хангаха тухай асуудалые сельсоведүүд нэн түрүүн анхарха ёһотой бэшэ гү?

Клубай газаагуур сэбэрлэгдэһэн талмайгаар ябажа, анхаралтайгаар харууһалагдаһан хүшөөнүүдые, сагаадан, шэрдэгдэһэн палисаднигуудые хаража ябаха гээшэ аятай ха юм. Зүгөөр нимэ байдал Мухар-Шэбэрэй районд үсөөн ушарна. Калиновкын, Хонхолын, Подлопаткын, Хүсөөтын, Түгнын, Шэнэ-Заганай соёлой байшангуудай газаа сэбэр, палисаднигуудынь заһабарилагданхай. Харин ондоо олонхи клубуудай газаагуурхи сэбэрлэгдээгүй, хүшөөнүүд болон палисаднигууд харууһагүй байна гэжэ харагдаа. Комсомолой организацинууд залуушуулай эдэбхи үүсхэлые бадарган, субботнигуудые үнгэргэжэ, клубай газаагуурхиие сэбэрлэхэ, палисаднигуудые, хүшөөнүүдые заһабарилха аргагүй байгаа гээшэ гү?

Һажаамаар, дэмжэмээр жэшээнүүдшье район доторнь олдохоор байгаа. Онсолбол, Шэнэ-Заганай соёлой байшангай (директор В. Ф. Филатов) газаагуурхиие һууринай комсомолшууд, һургуулиин һурагшад сэбэрлээд, 100 гаран һөөг модо һуулгажа, болбосон түхэлтэй болгоһон байна бшуу.

Районой соёлой эмхи зургаануудые түхеэрэлгэнүүдээр, техническэ хэрэгсэлнүүдээр ба хүгжэмэй инструментнүүдээр хангалта һайжараа гэжэ комисси тэмдэглэбэ. Энэ жэлдэ Шаралдайн, Түгнын, Барай, Хонхолын соёлой байшангуудта, Хонхолын, Никольскын библиотекэнүүдтэ, Хүсөөтын, Хонхолын хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулинуудта шэнэ мебель абтаһан байна. Абяа шанга болгодог «Эско-100» гэжэ аппаратура түбэй ба Подлопаткын соёлой байшангуудта, дуунай-инструментальна ансамблиин бүхы аппаратура Хонхолын соёлой байшанда үгтэнхэй.

Гэхэ зуура Боомой, Галтайн, Никольскын, Хара-Шэбэрэй соёлой байшангуудта, Нарһатын клубта мебель дуталдаһаар зандаа. Энэ асуудалаар Хүсөөтын сельскэ Соведэй түрүүлэгшэ Б-С. Б. Базаргармаев дүүрэн харюу үгэжэ шадаагүй. Клубай соведэй гэшүүдэй хүдэлмэриие хүтэлбэрилхэ, шалгаха, соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ эрилтэнүүдые табиха гэхэ мэтын гол зорилгонуудаа тус сельсовет бэелүүлнэгүй. Тиимэһээ Хүсөөтын клубай һайнаар хүдэлдэггүй байһаниинь гайхалгүй хаш.

Клубуудай материально-техническэ үндэһэн үшөөл тулюур байна гэжэ элирүүлэгдээ. «Одон» совхозой (директор А. Г. Онтобоев, сельсоведэй түрүүлэгшэ Б-С. Базаргармаев), «Знамя Ленина» (түрүүлэгшэнь Н. Г. Цырендашиев, сельсоведэй түрүүлэгшэ И. М. Генинов), «Заганский» (түрүүлэгшэнь В. А. Колмаков) колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд клубуудые болзор соонь үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ, заһабарилха, дулаасуулгын системые шэнэлхэ, хэрэгсэлнүүдээр тэдэниие хангаха хэрэгтэ туһа хүргэнэгүй гээшэ.

Мухар-Шэбэрэй районой соёлой эмхи зургаанудай хүдэлмэриин үзэл сурталай, политическэ удха зарим тэды һайжарһан байна. Ажалшадые соёлой талаар хангаха хүдэлмэри эдэбхижээ. Түбэй соёлой байшангай (директор Л. Н. Гуслякова) кружогуудай хүдэлмэриие онсо тэмдэглэхээр. Арбаад гаран кружок, арадай 2 университет, ехэшүүлэй уран һайханай коллектив эндэ байгуулагданхай. Энэ жэлдэ «Катюша» гэжэ нэрлэгдэһэн эхэнэрнүүдэй клуб нээгдээ юм.

«Соёлой үдэрнүүд» ажахынуудта, фермэнүүдтэ һонирхолтойгоор эмхидхэгдэнэ. Подлопаткын, Түгнын, Хонхолын, Калиновкын, Барай соёлой байшангуудта һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэнэ.

Гэбэшье район дотор олонхи клубуудай хүдэлмэри ажабайдалай эрилтэнүүдһээ гээгдэнэ, ажалшадай һанаһанда хүрэнэгүй. Ажалшадые үзэл сурталай, сэдьхэл бодолой талаар хүмүүжүүлгын тодо нэгэ гурим олон клубай хүдэлмэридэ үгы, зарим клубууд эдэбхигүйгөөр ажаллана. Олон клубууд уран гоёор шэмэглэгдээгүй. Нарһатын, Харгааһатын, Боомой, Галтайн, Степное һууринай соёлой байшангууд ба клубуудые тэдэнэй дунда нэрлэмээр. Түбэй, Хара-Шэбэрэй агитбригаданууд соёлой талаар ажалшадые мүнөө үедэ ханганагүй. Мухар-Шэбэрэй арадай депутадуудай районой соведэй гүйсэдкомой таһаг (даагшань Г. С. Доржиева) соёлой клубна хүдэлмэриие һайжаруулха асуудалнуудые шиидхэхэ талаар гүйсэд хүдэлмэри ябуулнагүй, тиимэһээ дээрэ дурсагдаһан дутагдалнууд соёлой эмхи зургаануудта ушарна гээшэ.

Район дотор соёлой эмхи зургаануудай кадрнуудые һууринжуулан нютагжуулха талаар ехэхэн хүдэлмэри ябуулагдана. Соёлой гуламтануудай мэргэжэлтэдтэ хоёр-хоёр байратай 7 гэр баригдаһан байна. Тэрээнһээ гадна районой түбтэ хоёр-хоёр байратай 2 гэр соёлшодто үгтэһэн байна. Коммунальна талаар булта һайнаар хангагдана.

Хэды тиигэбэшье район дотор соёлой эмхи зургаануудта мэргэжэлтэд дуталдаһаар. Мүнөө үедэ клубуудта 72 хүн хүдэлхэ аад, оройдоо 46 хүн хүдэлнэ. Эдэ хүдэлжэ байһан хүнүүдэй 21-ниинь соёлой мэргэжэлтэд юм. Тиимэһээ кадрнуудые бэлдэхэ асуудалые партиина, совет ба комсомолой организацинууд хамта шиидхэхэ ёһотой болоно.

Район дотор клубуудые түбэй гуримаар хүдэлгэхэ хүдэлмэри ябуулагдажа байна.

Районой клубна эмхи зургаануудай хүдэлмэриие һайжаруулха тухай асуудал КПСС-эй райкомой бюро дээрэ байгша оной июнь һара соо зүбшэн хэлсэгдээ юм. Район дотор соёлой эмхи зургаануудые һайжаруулха талаар тусхай хүдэлмэри ябуулагдана гэжэ КПСС-эй райкомой бюро тэмдэглэһэн байна. Гэбэшье клубуудай хүдэлмэриие һайжаруулха, материальна үндэһыень бэхижүүлхэ, соёл-гэгээрэлэй хүдэлмэриин кадрнуудые бэлдэхэ, хүмүүжүүлхэ ба һууринжуулха хэрэгтэ зарим ажахын партиина организацинууд, сельскэ Соведүүд горитой анхарал хандуулнагүй гэжэ тэмдэглэһэн байгаа. Соёлой эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ комсомолой эмхинүүд, ВЛКСМ-эй райком (нэгэдэхи секретарь Н. Л. Соколов) багаар хабаадана гэжэ онсолон тэмдэглэхээр.

КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, ажалшадай үзэл бодолые зүбөөр бүрилдүүлхэ, хүмүүжүүлхэ, СССР-эй болон Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха гэһэн уг зорилгонууд Мухар-Шэбэрэй соёлшодой хүдэлмэриин гол шэглэл болохо.

А. АЮШЕЕВА,
Буряадай АССР-эй Соёлой министерствын методическа түбэй хүдэлмэрилэгшэ.
Б. ДЫМБРЫЛОВА,
манай корр.

АЖАЛШАДАЙ *бэшэгүүдһээ*

ГУШАН ЖЭЛДЭ ҺУРГУУЛИДА

Баргажанай районой арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэн Санжи Бадмаевич Зуртанов басагадни багша болоожо, үхибүүдтэ ном заажа бээ гэжэ һанадаг һэн. Тэрэнэй һанал бодолынь хүсэлдөө. Гурбан басаганиинь Вера, Дышигма, Дынсема Санжиеванууд багшанар болоо. Мүн тэдэнэй үхибүүд эхэ, эсэгынгээ зам үргэлжэлүүлнэ. Мүнөө тэдэнэй гэр бүлэдэ 9 багшанар.

Мүнөөдэр Хурамхаанай интернат дунда һургуулиин буряад хэлэнэй ба литературын багша Дынсема Санжиевна Санжиева тухай хөөрэхэ дуран хүрэнэ. Дынсема Санжиевнагай ажабайдалай гуша гаран жэл үхибүүдые хүмүүжүүлэн һургалгатай нягта холбоотой. Эдэ жэлнүүдтэ тэрэ хэды олон үхибүүдые хүмүүжүүлэн һургааб! Өөрынгөө багшын ажал ябуулга Хурамхаанда тэрэ эхилээ. Тэндэ жэл хүдэлөөд, Бархан ошоо. Энэ һургуулида долоон жэлэй туршада ажаллахадаа, Дынсема Санжиевна бэеэ гансал һайн талаһаа харуулаа юм.

Түрүүшын үдэрһөө эхилжэ һурагшадаа түрэлхи хэлэ, литературааар һонирхуулдаг, тэрээндэ дуратай болгохо, хэшээл бүхэндөө тон хананалгатайгаар, харюусалгатайгаар бэлдэжэ, һонирхолтойгоор үнгэргэхэ, һурагшадта эрилтэ ехэтэйгээр аад, энэрхы зөөлэхэнөөр хандаха гэһэн эрилтэнүүдые урдаа табиһан байна.

1964 онһоо эхилжэ Дынсема Санжиевна Хурамхаанай интернат һургуулида буряад хэлэ заажа, үхибүүдые хэлэнэй баялигтай танилсуулжа эхилээ һэн. Хэшээл бүхэндөө бэлдэжэ, элдэб олон методическа литературануудые тэрэ хэрэглэнэ. Бэрхэшээлнүүдшье ушардаг бэлэй. Номуудые олоор уншаха, дүй дүршэлтэй багшанартай хөөрэлдэхэ, зүблөөнүүдтэ, семинарнуудта, практикануудта хабаадаха саг ерэгшэ һэн.

Үнэхөөрөөшье, буряад хэлэ зааха гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ. Дидактическа материал дуталдадаг байгаа. Харин Дынсема Санжиевна өөрөө карточкануудые бэлдэдэг юм. Тэрэ һурагшадтай хамта материалнуудые суглуулаа. Саг үргэлжэ һурагшадайнгаа дунда элдэб һонин хөөрэлдөөнүүдые, мэдээжэ уран зохёолшодтой ба поэдүүдтэй уулзалгануудые үнгэргэдэг.

Олон жэлэй туршада үхибүүдые хүмүүжүүлэн һургаһанайнгаа түлөө Дынсема Санжиевна Буряадай АССР-эй Гэгээрэлэй министерствын, партиин райкомой ба райсоведэй гүйсэдкомой, районой гэгээрэлэй таһагай Хүндэлэлэй олохон грамотануудаар шагнагданхай юм. Энэ жэлдэ Дынсема Санжиевна наһанайнгаа амаралтада гарахань. Саашадаа зол жаргал, энхэ элүүр, зохёохы ажалай амжалтанууд тэрээндэ хүсэгдэнэ гээшэ.

Р. ТЫХЕЕВА.

А. МАЙОРОВА,
Улаан-Үдын городской Соведэй эмхидхэлэй таһагай инструктор.

СОВХОЗДО ТУҺАЛНА

Потанинай дунда һургуулиин һурагшад түрэл Бодонгуудай совхоздоо ажахын шухала хүдэлмэри үнгэргэхэдэнь эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, нилээд туһа хүргэдэг юм. Малай үбэлжэлгэдэ, хонидой нооһо хайшалалгада, тэжээл бэлэдхэлгэдэ илангаяа олон һурагшад хабаадалсадаг.

Ган гасуурта дайрагдажа, набтараар ургаһан хүсэд эдеэшээгүй тарияе совхоз косилкануудаар сабшаһан юм. Энэ 120 гектарай сабшагдаһан тарияе һургуулиин һурагшад гар тармууraар суглуулжа, бухаллаһан гээшэ. Тэрээнээ совхозой мал шахан таргалуулдаг бааза дээрэ зөөжэ, 1000 центнер эрхим шанартай силос дараба. Энэ хүдэлмэри дээрэ һургуулиин багшанар Б. Л. Дашиев, Ф. А. Елистратов һурагшадай ажалые шадамаараар эмхидхэн, бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгөө. Бүхы һурагшад урагшатайгаар ажаллажа гараа. Илангаяа Толя Курочкин, Ваня Борисенко, Вера Ринчинова, Света Рабжаева гэгшэд ходоо түрүүлжэ ябаһан байна.

Энэ ажалые үхибүүд һуралсалайнгаа хажуугаар бүтээгээ.

Д. ТОГОШИЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.
Бэшүүрэй район.

Байгша ондо Ашхабадай байгуулагдаһаар 100 жэл ...саһань. Энэ хотые мүнхэ ногоон ургамалнуудаар хү...лагдэһэн сад-город гэжэ хэлсэдэг юм.

Энэ хотодо айхабтар гоё, нюдэ хужарлуулма архитек...рна ансамбльнууд олон. Жэшээ болгон дурдабал, Карл Марксын нэрэмжэтэ республиканска библиотекэ, «Главка...строй» байшан, «Ашхабад» гэжэ гостиница. Эдэ байшангуудай газаа түхэл мүнөө үсын архитектурна эрилтэдэ таарахаһаа гадна, национальна онсо шэнжэтэй юм.

...һүүлэй жэлнүүдтэ олон дабхар гэрнүүд эндэ баригдажэ эхилэнхэй. Хүн зоной байха 12 дабхар гэрнүүд олоор ...оно. Тэдэмэр газарай хүдэлэлгэһөө хохидохогүйгөөр ...ригданхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Карл Марксын нэрэмжэтэ талмай дээ... бодхоогдоһон Карл Марксын нэрэмжэтэ республиканска библиотекэ. ТАСС-ай фотохронико.

ЗАМБУУЛИНАЙ ШЭНЖЭЛГЭНҮҮД

ЗАМБУУЛИНДА САГ ҮРГЭЛЖЭ ХҮДЭЛХЭ КОМПЛЕКС БҮТЭЭЛГЫН ЗАМААР

«Салют-6» станци дүрбэн жэл соо замбуулинда ниидэнэ. Тиихэдээ 676 сүүдхэ соо жолоодолгын гуримаар хүдэлөө. Космонавтикын түүхэдэ иимэ ушар үшөө байгаагүй юм.

Удаан болзорто таһалгаряагүй хүдэлхэ замбуулинай станцинуудые байгуулжа ашаглаха гэһэн генеральна хараа шугам манай орон дотор бэелүүлэгдэнэ. «Салют-6» — «Союз» гэжэ замбуулинай комплексын удаан саг соо ниидэлгэ энэ хараа шугамай холын хараатай, ехэ ашаг үрэтэй байһые үнэншэмөөр батадхаа.

«Союз» гэжэ транспортна онгосотой ба автомадаар хангагдаһан «Прогресс» гэжэ ашаанай онгосотой хамта жолоодогдодог «Салют» станцинуудые хэрэглэхэдэ, замбуулинда шэнжэлгэнүүдые үнгэргэхэ эгээл хямда замбуулинай комплекс болоно. Эдэнь удаан болзорой замбуулинай ниидэлгэнүүдтэ станцинууд дээрэ тодхогдоһон түхеэрэлгые ба научна аппаратурые оло дахин хэрэглэхэ, эрдэм-техникын ба медико-биологическа онсо шухаг туршалгануудые үнгэргэхэ арга олгоно.

«Салют-6» станци таһалгаряагүй хүдэлхэ замбуулинай ерээдүйн комплекснуудай түлөтомо жэшээ болоно. Тобшолон хэлэбэл, юртэмсэ дэлхэйн ба Наранай системын хүгжэлтын, замбуулинай дайдада ажамидаралай бии болоһон, хэр дэлгэрэнги байһан, Наран Газар хоёрой хоорондохи холбоон тухай асуудалнуудта хабаатай эрдэм наукын олохон ехэ асуудалнуудые ба бусад зорилгонуудые ерээдүйн комплекснууд шиидхэжэ шадаха байна.

Замбуулинай комплекснууд хадаа геофизикын, байгаалиин нөөсэнүүдые шудалха, байгаали ба сагай уларил шэнжэлгын, дэгдэн хөөрэлгын физикын, шэнэ технологинуудай талаар хамһабариин шэнжэлгэнүүдэй түбүүд болохо юм. Эдэ шэнжэлгэнүүд арадай ажахын хэдэ хэдэн һалбариин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ зорюулагданхай. Замбуулинай оршондо полупроводниково, оптическа түхеэрэлгын шэнэ материалнуудые, медицинын препарадуудые абаха зорилго эдэ шэнжэлгэнүүдэй урда табигдана.

Замбуулинда комплекснуудай таһалгаряагүй хүдэлдэг болоходо, эрдэмтэд замбуулинда элшэ хүсэ абадаг болохые найдана. Газарай экологическа тэнсүүридэ аюул тохёолдуулдаг ехэ хэмжээнэй дулаа ба үлөөдэһэ хаядаг үйлэдбэринүүдые байлгахын тула замбуулинай аппарадуудые хэрэглэжэ болохо.

Хожомоо замбуулинай комплекснуудые байгуулгада хэрэглэгдэхээр конструкторска ба технологическа эгээл таарууу шиидхэбэринүүдые үндэһэ баримтатай болгохын тула «Салют-6» станци дээрэ шэнжэлгэнүүдэй үргэн ехэ программа дүүргэгдэһэн байна. Иимэ комплекснуудые байгуулжа, ашаглаха юрэнхы гуримууд, хэрэгһээ гараһан приборнуудые, аппаратура ба түхеэрэлгэнүүдые һэлгэхэ заһабариин ба һэргылэмжын хүдэлмэриин техникэ, мүн гаргашалагдадаг материалнуудай нөөсэнүүдые — түлишэ, газ, уһа үе-үе болоод лэ нэмэжэ байха техникэ космонавтикын түүхэдэ түрүүшынхеэ зохёогдон байгуулагдаа юм.

«Салют-6» станциие ашаглаха үедэ тэрээн дээрэхи научна аппаратурые таһалгаряагүй шэнэлхэ гурим хэрэглэгдэһэн байна. Тэрэ ехэ ашаг үрэтэй байгаа. Юуб гэбэл, мэдээнүүдые хараада абажа, туршалгануудай программа ба онол аргануудые дары хубилгаха, һэлгэхэ арга олгоһон байна. Шэнэ бүлэг шэнжэлгэнүүдые хэхэ бүрөө научна приборнуудые улам һайжаруулһан байна.

Экипажай хүдэлхэ, физическэ упражнениинүүдые хэхэ, тэрэшэлэн станциие залан шэглүүлхэ двигательнүүдэй хүдэлхэ ушарһаа уламжалдаг түргэдхэлгэ замбуулинда абтадаг материалнуудай шанарта нүлөөлнэ гэжэ замбуулинай технологиин талаар хэгдэһэн түрүүшын шатын шэнжэлгэнүүд харуулаа. Энээнэй эсэстэ иимэ ушар хэмжэхэ тусхай түхеэрэлгэ зохёогдожо, станци дээрэ тодхогдоо һэн. Тэрэнь замбуулинда абтадаг продукциин шанарые дээшэлүүлхэдэ шухала байдалые тодорхойлхо арга олгоо һэн. Замбуулинда ниидэлгын оршон байдалда шэнгэн зүйлэй онсо шэнжэнүүдые наринаар шэнжэлхэ киноकамераар ба оптикын тусхай хэрэгсэлээр хангагдаһан «Пион» гэжэ түхеэрэлгэ жолоодогдодог ниидэлгэнүүдэй түгэсхэхы шатада станци дээрэ хабсаргагдаһан байна. Астрофизическэ, геофизическэ, медико-биологическа шэнжэлгэнүүдтэ хэрэглэгдэдэг бусад аппаратура игэжэ нарижуулан һайжаруулагдаа.

1976 ондо баталагдан абтаһан «Интеркосмос» программа замбуулинай прибор бүтээхэ хэрэгтэ шэнэ хубитаяа оруулба. Социалис хани нэгэдэлтэ оронууд хамтаараа замбуулинай шэнжэлгэнүүдэй хэмжээе улам дээшэнь үргөө. Олдоһон дүй дүршэл космонавтикын ерээдүйдэ ехэ удха шанартай юм. Научна приборнууд юрэ бусын олон эрилтэнүүдтэ харюусаха ёһотой: дэгдэн хөөрэлгын эрхэ байдалда хүдэлхэ, элшэ хүсэ тон багаар хэрэглэхэ, залан хүтэлхэдэ бэлэн, галай аюулгүй, тэһэрхэгүй байна. Иимэ аппаратура зохёолго научна приборнуудые бүтээлгын шэнэ һалбари болоно. Эрдэм, техникын арга хаба болон «Интеркосмос» программада хабаададаг орон бүхэнэй арга боломжонуудые бүрин хүсэдөөр хэрэглэхын тула мэргэжэлтэдэй уласхоорондын хамжаан энэ талаар илангаяа шухала байна. Замбуулинай «Салют-6» станциин ниидэхэ үедэ иимэ уласхоорондын хамжаан эрхим байһанаа харуулаа һэн. Совет программа эб найрамдалта зорилготой юм. Замбуулинда хэгдэһэн шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүд СССР-эй болон бусад социалис оронуудай арадай ажахыда хэрэглэгдэнэ. Байн байтараа замбуулинһаа үгтэдэг мэдээсэлэй үүргэ бүри ургаха юм. Тарилгын ба ургаса хуряалгын ябаса тухай, ургасын шэнжэ тухай, ой модоной байдал тухай ба нимэрхүү бусадшье яаралтай мэдээнүүдые замбуулинай системэ, жэшээнь, СССР-эй Госпланда гэел даа, хожомынь дамжуулдаг болохо ёһотой.

Сергей ГРИШИН,
профессор, техническэ эрдэмэй доктор.
(АПН).

ХИЛЫН саанаһаа · ТАСС · АПН ·

ҮРЭТЭЙ ХАРИЛСАА ХОЛБООН

ПАРИЖ. Эндэ эмхидхэгдэһэн пресс-конференци замбуулиниие шэнжэлгын талаар Родезидэ (Авейрон департамент) болоод тараһан, совет-француз харилсаа холбооной 18-дахи уулзалгын дүнгүүдтэ зорюулагдаа. Замбуулиние шэнжэлдэг национальна түбэй (КНЕС) генеральна директорэй орлогшо, профессор П. Лорель эндэ үгэ хэлэхэдээ, энэ уулзалгануудай харилсаа холбооной үрэ дүнгүүдые сэгнэхэ, совет-француз «Аркад» гэжэ программын үндэһөөр һаяшаг дэгдээгдэһэн «Ореол-3» гэдэг хэмэл одон дээрэһээ абтаһан түрүүшын научна мэдээнүүд тушаа һанал бодолнуудаа мэдэлсэхэ арга олгоо. Тэдэ мэдээнүүд ехэ һонирхолтой байна гэжэ П. Лорель мэдүүлбэ.

Француз эрдэмтын мэдээсэһэнэй ёһоор, ээлжээтэ проектнүүдые бэелүүлхэ бэлэдхэлэй ябаса уулзалгын үедэ харагдаһан байна. Гэхэтэй хамта, «Союз»—«Салют» гэжэ комплексоор хоёр оронойкосмонавтнуудай хамтадаа ниидэхэ бэлэдхэлдэ гол анхарал хандуулагдаа. Ниидэлгын үедэ туршахын тула хэрэглэгдэхэ аппаратурые энэ һарын туршa соо француз тала Советскэ Союзда эльгээхэ байха гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Тэрэшэлэн ерээдүйдэ бэелүүлэгдэхэ хамтын проектнүүдэй элдэб асуудалнууд мүн лэ шэнжэлэгдэһэн байна.

Совет делегациин толгойлогшо, СССР-эй Наукануудай академиин вице-президент, «Интеркосмосой» соведэй түрүүлэгшэ академик В. А. Котельников, СССР-эй Наукануудай академиин Замбуулин шэнжэлхэ институдай директор, академик Р. З. Сагдеев, КНЕС-эй президент Ю. Кюрьен, бусад совет болон француз эрдэмтэд — уулзалгада хабаадагшад журналистнуудай олон тоото асуудалнуудта харюусаа.

МОНГОЛДО РСФСР-эй ҮДЭРНҮҮД ҮНГЭРГЭГДЭНЭ

УЛААН-БААТАР. Энэ эгээн ехэ союзна республикын киностудинуудта бэлдэгдэһэн уран һайханай фильмүүдэй фестиваль — Монгол-совет хани барисаанай заншалта һарын үедэ үнгэргэгдэжэ байгаа РСФСР-эй үдэрнүүдэй ехэ хэмжээ ябуулга болоно. Тиимэ фестиваль эндэхи «Ард» гэжэ кинотеатрта нээгдээ. «Зуун жэлэй үетэн», «Һайн дуратад» гэһэн өөһэдынгөө дуратай лентэнүүдые, тэрэшэлэн «Ойгоһон һомон», «Сагаан хирээ», «Эрэшүүл» гэһэн совет кинематографиин шэнэ зохёолнуудые монголшууд дахин хараханъ. Хоёр ороной киногой хүдэлмэрилэгшэдэй хамтадаа зохёоһон «Гобёор ба Хиипанаар дамжан» гэһэн уран һайханай шэнэ фильм ниислэл хотын олонитын дунда тон ехэ һонирхол үүсхээ.

РСФСР-эй соёлой ажал ябуулагшад ниислэлэй предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй, аха дүү ороной уран зохёолшод болон композиторнуудтай уулзаһан, Улаан-Баатартай танилсажа үргэлжэлһэн байна.

ГАДААДЫН ХЭБЛЭЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

ПРАГА. Эхэнэрнүүдэй бүхэдэлхэйн конгрессто зорюулагдаһан материалнуудые Чехословакиин хэблэл, бусад оронуудай газетэнүүд толилно. Конгрессто хабаадагшадта нүхэр Л. И. Брежневэй эльгээһэн, амгалан тайбан байдалай, политическэ эрхэнүүдэй тэгшэ эрхын түлөө, социальна дэбжэлтын түлөө саашанхи тэмсэлдээ амжалта туйлахыень тэдээндэ хүсэһэн амаршалгын бэшэг тунхаглагдаа.

КАИР. А. Сададай үхэһэнтэй дашарамдуулан зарлагдаһан, АРЕ-гэй Национальна суглаанай онсо яаралтай сесси дээрэ республикын президентын тушаал дааха кандидадаар мүнөөнэй вице-президент Хосни Мубарак нэгэ һаналтайгаар дэбжүүлэгдэбэ. Шэнэ президентые һунгаха асуудалаар референдум октябриин 13-да үнгэргэгдэхэнь.

МЕН агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, АРЕ-гэй президентын уялгануудые саг зуура гүйсэдхэгшэ Абу Талеб Мубарагые Египедэй премьер-министрээр томилбо. Урда тэрэнь энэ тушаалые А. Садад даадаг байһан юм.

Х. Мубарак журналистнуудай урда үгэ хэлэхэдээ, Египедэй политикада хубилалтанууд болохогүй, уласхоорондын бүхы уялганууд-таа, договорнууд болон хэлсээнүүдтэе АРЕ үнэн зандаа үлэхэ гэжэ мэдүүлээ. Х. Мубарак орон доторхи байдал тогтууритай түбшэн байна гэжэ тэмдэглэхэ зуураа, онсо байдал тухай хуули засагай тусхай захиралтын гаратар хүсэндөө үлэхэ гэбэ.

БОНН. Египедэй президент Сададай алагдаһан ушар, энээнһээ уламжалан тохёолдожо магад дотоодын политическэ ба уласхоорондын хойшолонгууд гадаадын хэблэлэй гол темэнүүдэй нэгэн байһаар. «Сададай алагдаһангай дашарамдан, Вашингтоной Дүтын Зүүн зүгтэхи политика ойлгогдосогүй болоо»—гэжэ «Франк Фуртер Альгемайне» газетэ шэнжэлэл дотороо бэшэнэ. «Кэмп-Дэвидтэхи үгэсэлгэ президент Сададһаа шиидхэхы ёһоор дулдыдадаг байгаа. Харин мүнөө энэ хэрэг ойлгогдосогүй болоод байна».— гэжэ Баруун Германиин «Вестдойче Альгемайне» бэшэнэ.

ВАШИНГТОН. Сададай үхэлгэ—тэрэнэй бии болгоһон, хоёр ороной дипломатическа стратегидэ шухала американо-египет нягта харилсаан гол архитекторгүйгөөр үлэжэ шадаха гү гэһэн асуудал гаргана»,—гэжэ «Вашингтон пост» бэшэнэ. США-гай зургаадахи флот ба Дундада далайн раиондо байдаг «түргэн добтолхо хүсэнүүд» дайшалхы түгэс бэлэн болгогдонхой гэжэ Англиин «Дейли экспресс» мэдээсэхэ зуураа, «энэнь—Сададай үхэһэнһөө уламжалан, Дүтын Зүүн зүгтэ үймөөн хёморооной болоо һаа, сэрэгээр хамаархын тула США бэлэн байна гэһэн дохёо тэмдэг болоно» гэжэ ажаглана.

БЕЙРУТ. Египедэй патриотическа фронтын генеральна секретарь Египедэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэй генеральна штабай начальник байһан Саад эд-Дин аш-Шазли араб арадай хүсэл эрмэлзэлнүүдтэ харшаар А. Сададай баримталан бэелүүлдэг байһан политическэ хараа бодол хубилгаха уряатайгаар АРЕ-гэй ерээдүйн президентдэ хандаба. Политическэ хэрэгүүдээр хаагдаһан бүхы хүнүүдые сүлөөлхэ, орон дотор соносхогдоһон онсо байдал болюулха ба Сададай гаргаһан хархис хуулинуудые болюулха шухала гээд һанажа байһанаа Ливанай «Ас-Сафир» газетэдэ тунхаглуулһан мэдүүлгэ дотороо элирхэйлээ.

ПАРИЖ. Франциин «Паризьен Либери» газетэ ФРГ-гэй канцлер Шмидтын, Франциин президент Миттеранай хоорондоонүүдые шэнжэлхэ зуураа, Сададай үхэһэнэй һүүлээр Дүтын Зүүн зүгтэ тохёолдожо магад уласхоорондын хойшолонгууд тухай асуудалнуудта анхаралаа хандуулаа,—гэжэ тэмдэглэнэ.

ЮУМЭНЭЙ ҮНЭ СЭН ХҮНДЭРНЭ

РИМ. Эдеэ хоолой зүйлнүүдэй үнэ сэн Италида ехээр хүндэржэ байнхай. Үнгэрэгшэ жэлэй энэл үеынхитэй жэшэбэл, тэрэнь, байгша оной түрүүшын найман һарын турша соо 16,5 процентээр хүндэрөө гэжэ Хүдөө ажахын талаар шэнжэлгэ хэдэг институт мэдээсэнэ.

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

УЛААН АРМИДА ТҮРҮҮШЫН ТУҺАЛАМЖА

Энэмнай 1918 оной май һарада болоһон хэрэг. Манай Буряадта Совет засаг хаа хаанагүй тэрэ жэлэй мартын хорёодһоо захалаад, августын эхиндэй үдэрнүүд хүрэтэр мандаһан намтартай. Энэ үеын эхин багаар эндэхи хизаарта һая эмхидхэгдэжэ захалһан Улаан Армида туһа хүргэхэ туйлай шухала болоһон байгаа. Буряадай Түбэй архивта байгаа нэгэ баримта соо Хоринин аймагай Шарайд хошуунай (мүнөөнэй Ярууын район) нэрэ дээрэ иигэжэ бэшэгдэһэн байна: «Одоо Россин гүрэн болон Сибирьтэ бүхы гүрэнэй засаг захиргаанай арад бүгэдын, ажал хэдэг олон зоной гарта ороһон энэ үедэ, тус засагые гадаада, дотоодын хархис дайсанһаа хамгаалхын түлөө манай Байгалай үмэнэхи областьдо Улаан сэрэг байгуулагдаба. Энэ сэрэг байгуулагдажа захалхадаа, һайн дураараа сэрэгэй албанда ороһон хүнүүдһээ бүридэнэ. Мүнөө зүүн-урда зүгһөө харин хархис гүрэнүүдэй зөөринин тэдхэбэритэй, тэдэнтэй узууртай атаман Семёнов гээшын хитад, монгол (үбэр Монголой чахар сэрэгэйхид тухай эндэ хэлэгдэнэ), ород яһатан зонһоо хүлһөөр суглуулагдаһан нимэ дайсан сэрэг манай Байгалай үмэнэхи областьдо, Улаан сэрэгтэмнай хүсөөр добтолон оробо».

Тиимэһээ Хоринин аймагай хүн зон хамта дээрээ талхан —3325 пүүд, обёос—12803 пүүд, үбһэн—6600 пүүд, 398 толгой мори, 791 толгой үхэр Улаан Армиин хэрэглэмжэдэ туһаламжа болгон һомолһон байна. Энэ даабарие бэелүүлхын тула хошуун бүхэндэ (тиихэдэ аймаг соо арбан хошуун байгаа) даабари үгтэһэн байна. Сомон соо бараг шадалтай, малтай хүнүүдтэ хэн мори, хэн үхэр үгэхэб гэһэн дансанууд архивай хэрэг соо бии.

Тиихэ сагта Хоринин аймагай мэдэлдэ мүнөөнэй Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Хэжэнгын, Ярууын районуудай буряадууд хошуунуудта хубаагдан, бүрин оролсодог байгаа. Мүн Шэтэ Дээдэ-Үдэ хото хоёрой хоорондохи түмэр харгы шадар һуудаг буряадууд Хоринин аймагай мэдэлдэ оролсодог һэн. Тодорхойлон хэлэбэл, Яаблан шэлын арадахи Беклемишево тосхон түбтэй Хуацайн хошуунда Хэндэ, Тэлэмбэ, Үгдаан (Шэтын дунда бүлэг). Хоолошной, Сагса гэхэ зэргын нютагуудай буряадууд багтан ородог байһан. Гушаад хошуунда Бэшүүрэй буряадһаа гадна, Балига, Хадангар нютагуудаар һуудаг Петровско завод шадархи буряадууд оролсодог һэн. Халбин хошуунда Хэжэнгын голой, тэндэхи нютагуудай буряадтай хамта Хёлго, бадыихид тус тустаа сомонууд болоно нииллэдэг бэлэй. Сагаан хошуунда Чисаана, Хяла болон Могзооной буряадууд оролсодог һэн.

Улаан Армиин хэрэглэмжэдэ адууһа мал, талха таряа тушааха талаар хошуун бүхэндэ хубаарилагдан үгтэһэн даабаринуудые харуулһан хүсэнэгтэй саарһан архивтамнай бии. Хуушанай баримта документые ойлгуулха талаар бага зэргэ тайлбари үгэхэ хүсэлтэйбди.

Энэ саарһан соо Хоринин аймагай арбан хошуун оруулагданхай. Тусхайлбал, Худай (мүнөөнэй Загарайн район). Галзууд (Хоринин районой баруун хахад), Батанай Харгана (мүнөөнэй Мухар-Шэбэрэй район). Гушад, Бодонгууд, (Худанай голой буряадууд), Сагаан, Хүбдүүд (Хоринин районой зүүн хахад ба Үльдэргэ), Халбин, Шарайд, Хуацай гэхэ мэтэ хошуунууд болоно. Энэ документын ёһоор, тэрэ үедэ Хоринин аймагай арбан хошуунда бүхыдөө 26165 хүн байһан болоно. Улаан Армиин хэрэглэмжэдэ эдэ зон 398 мори, 791 үхэр, 3325 пүүд талха тушааха уялгатай байһан. Жэшээнь, Худай хошуунайхид (Загарайн район) 25 мори, 122 үхэр, 500 пүүд талха тушааха байгаа һаань, Батанай Харгана хошуунайхид (Мухар-Шэбэр) моридые тушаахагүй, харин 66 үхэр, 2100 пүүд талха тушааха даабаритай байгаа. Мухар-Шэбэрэй район мүнөөшье үедэ гүрэндэ талха ехээр тушаадаг районуудай тоодо ородог гээшэ ааб даа. Батанай Харгана Худай хоёрһоо гадна, Галзууд хошуунайхид талха тушаадаг байһан. Бусад хошуунууд талха тушаадаггүй байгаа. Имагтал Гушад хошуунайхид 9663 пүүд обёос тушааха даабаритай байһан юм. Гэхэ зуура Шарайд хошуунай зон 102 мори, 136 үхэр тушааха уялгатай байһан. Хүн зонойнгоо тоогоор эгээл олон хадань, энэ хошуунда иимэ ехэ даабари тогтоогдоһон бололтой. Харин дээрэ дурсагдаһан Гушад хошуунайхид обёосһоо бэшэ ондоо юумэ тушаахагүй байгаа.

Энэл даабари соо тушааха газарнууд тодорхойлогдонхой. Жэшээнь, мүнөөнэй Загарайн, Хоринин районуудта байһан Худай, Галзууд хошуунайхид даабарита зүйлнүүдээ Онохойн, Элхинин станцинуудта асарха ёһотой һэн. Батанай харганыхид—Дээдэ-Үдэ болон Петровско заводто, бодонгуудууд—Жэбхээһэнэй разъездэ, сагаанууд—Могзоон болон Харагун станцинуудта, халбингууд—Бада, Далбага, Элхинин станцинуудта, хуацайнар—Сохондо, Шэтэ станцинуудта.

Дээрэ хэлэгдэһэнһээ гадна, Батанай Харгана хошуунһаа—3110 пүүд, Сагаан хошуунһаа—1800 пүүд үбһэ. Халбин хошуунһаа—3000 пүүд үбһэ, Хуацайн хошуунһаа—1800 пүүд үбһэ тушаахаар бэшэгдэһэн байна.

Иигэжэ Улаан Армида анха түрүүшын туһаламжа Хоринин аймагһаа тэрэ 1918 оной июнь һара соо, дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, бүри тушаагдахаар ябуулга хэгдэһэн байна.

М. ДУГАРОВ,
архивай хүдэлмэрилэгшэ.

БАРИМТАТА ФИЛЬМ БУУЛГАГДАА

Тайгын Элхи гэжэ горхон шадар баримтата фильм буулгагдаа. Москва хотоһоо ерэһэн режиссёр кинодокументалист Л. А. Блюмкин Хандагатайн леспромхозой коллективэй ажал тухай оронойнгоо кино харагшадта хөөрэжэ үгэхэ зорилго урдаа табиһан юм. Леспромхозой байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан фильм «Хандагатайн шэнэ үе» гэжэ нэрлэгдэнхэй.

22 минутын туршада үргэлжэлһэн үнгэтэ фильмые Хандагатайн модошод экран дээрэ һая хаража, режиссёр Блюмкинэй хүдэлмэридэ һайн сэгнэлтэ үгөө.

Д. ТУМАНОВ.

Дылык-Даша
ГАРМЫН

ҮЕ САГ ТУХАЙ ҮГЭ

Энэ Дэлхэйн
Элдин үглөө
Дахяад эрьен
дабтана.

Һайхан һанал,
Уян сэдьхэл,
Хорото һанаан,
Хобдог сэдьхэл
Оршолон соогуур
Урилдан хүсэтэйгөөр
тэмсэнэ.

Балта хадуурта
Хүдэлмэрилэн ангиин
Баатар ажалай
Эршэтэ сууряан,

Мүнөө үеын
Хүлгөөн соогуур,
Бумбэрсэг дэлхэйн
Үбсүүн дээгүүр
Мүнхэ сагай
Уряал болон,

Мүшэтэн хүүен
зэдэлнэ.

Түбинн ехэ
Хүлгөөн соогуур
Коммунизмын туяа
Амгалан тайбан
Ажана байдал
Асаран бидэнээ
баясуулна.

Арюун байдалай,
Оюун бэлигэй,
Хурса бодолой
Элдин үглөө
Эрьеэд дахинаа
мандана.

Алтан Дэлхэй
Нойроо сэлмээн,
Наран эрдэниин
Туяа сооһоо
Найдал, жаргал
түхеөнэ.

ИНАГАЙ ДУУН

Амараг дүүхэйн дуран соо
Аадар болон адхарһайб.
Аглаг арюун зүрхэн соонь
Аянгалан зэдэлһэйб.

Дабталга:
Дуран, дуран дурамни!
Дуулан, дуулан
шэнхиныш!
Дурдан байһан жаргални,
Дурыем буляан
инаглыш!

Залуухан дүүхэйн
зүрхэн соо
Залин шэнгеэр задарһайб.
Улаанхан дүлэн зүрхэн
соонь
Аянгалан мүндэлһэйб.

Дабталга:
Хүхюун дүүхэйн
дуран соо
Хүсэл долгёор эбхэрһэйб.
Илдамхан арюун зүрхэн
соонь
Аянгалан зэдэлһэйб.

* * *

Һаруулхан наһанайм
аялга
Һанан ябаһан амарагни,
Һамажабхан шамдаа,
инагни
Һанан, һанан дурланам.

Һайхан сэдьхэлэйнгээ
гэгээнине,
Һанаан бодолойнгоо
охине,
Улаан зүрхэнэйнгөө
сохисые
Урнхан шамдаа
бэлэглэнэм.

Уужам энэ дэлхэй дээрэ
Олон һайхан хүүхэд соо
Оложо шамаяа золгоолби,
Ухаан зүрхэнһөө
дурлаалби.

Баяртай һайхан
сэдьхэлээрээ,
Буряадхан налархы
занханаараа
Бүхы наһым шэмэглээш.

Бата нүхэр инагни,
Энэ наһанайм ханихан,
Эрхэхэн минии дурамни,
Эгээл ехэ дураяа
Үргэнэб, шамдаа,
хайртамни,
Халуун зүрхэнэйнгөө
сохисые.
Хуби заяанайнгаа дээжые
Ээлүүдгүйхэн шамхандаа
Эрхэлүүлэн зорюулнаб
сэдьхэлһээ.

Гурбан бүлэ— бултадаа мэргэшүүл

ИВАН ЛХАМА ХОЁР

Ага тосхоной ара бэлшэрынь алимша гэһэншүүгээр тобойн ёрбойһон хоёр Хэрээһэтэнүүдэй хойморто табяад онуудай тэн багаар, үдэшэ бүри һурай зураахай дээрэ «барын» дуунай зэдэлээнэй соностохонь хүн зоной шэхэндэ элеэр дуулдадаг болоо һэн. Тэрэ үедэ балайшье үндэр наһатай гэхээр бэшэ, залуудаа һурай «шүлэнэй» амта үзэһэн арбаад хүн сугларжа, номо, һуршаяа һэлгэлсэн, юрэл, зугаагай тэдыдэ мэргэеэ туршалсадаг бэлэй. Ажалаа дүүргэмсээрээл, аяга сайгаа уудаг юм гү, али үгы гү гэхээр яаран, багша Георгий Найданович Найдано (һаяшар наһа бараа) хүршэтээ—финансын албанай хүдэлмэрилэгшэ — Балдан Лхамажабонтой хэнһээшье түрүүн зураахай дээрэ ерэһэн лэ байха.

Тииһээр байтарнь аяар Ага голой урда бэеһээ модошо дархан Радна-Базархай, врач Бато Жапович Жабон, наймаалагша Цырен-Доржи Рыгдылов, багша Тудуп-Доржи Дугаржапов гэгшэд сугларжа, «барын» дууншье һур жабхалантайгаар зэдэлшэхэ. Тэдэнэй дунда һаял хори наһа хүрэжэ ябаһан, дүүрэн улаан шарайтай, яһала шииираг янзын хүбүүн, модон номо бариһан, иишэ тиишээ гүйсэгөөхэ.

— Иван, ши иихэдээ яаһан хүн гээшэбши! Үреэтэй байһан һур алхажа болодоггүй юм гэжэ хэды хэлэгшэбиб. Юрэдөө, хүнэй хэлэһэн үгэ шэхэндээ хадуужа абахагүй һаа, зураахай дээрэ зогсоһоной хэрэггүй, — гэжэ Радна-Базархай ганирха. атанханаа алдаха — «Дэгэл захатай, хүн ахатай» гэдэгтэл, һур гээшэшни өөрын дүримтэй, бэшэгдээгүй «хуулитай» юм шуу. Эдэ бүгэдые нарин нягтаар сахиха ёһотой...

— Һуршаяа зүб «камалыш». Арай гэжэ няаһан үдыемни хобхо татахашни. Һурша тэхэрюулжэ, туһа хэхын орондо тойбо татахашнилтай, — гээд, хэн нэгэн бадашасагааха...

Эдэ бүгэдые тэсэмгэйгээр шагнан, Иван һуршануудаа нэгэл жэгдээр тэхэрюулжэл ябаха. Тиибэшье ухаан бодолһоонь «байзагтылши, заалһаа таанадай тухай харбадаг болохоб даа» гэһэн эрмэлзэл гарахагүй.

Нилээд удаахан һурша тэхэрюулжэ, һурай дүримтэй гүйсэд танилсаад, аха нүхэдтэеэ ана-мана харбажа, «ласти» тудадаг болоһон Иван Ага тосхоной һуршадай командын бүрин эрхэтэ гэшүүн болгогдожо, шадабаринь үдэрһөө үдэртэ мүлиржэ, «хүйхэр мэргэн» гэһэн солоео дуудуулжа эхилһэн намтартай юм. Эгээл энэ үедэ (1956 он) округ дотор спортивна шэнэ хүдэлөөн эхилбэ — 1957 ондо Москвада үнгэргэгдэхэ залуушуул болон студентнэрэй бүхэдэлхэйн VI фестивальда буряад номоор харбадаг Агын мэргэшүүл уригдаа һэн. Округой түлөөлэгшэд — эрким мэргэшүүл— Тудуп-Доржи Дугаржапов, Дандар Данцаранов, Доржо-Нима Батоев, Жанчип Цыренов, Дарма Базаров гэгшэд буряад арадайнгаа үндэһэн спорттой дэлхэйн 100-гаад яһатанай түлөөлэгшэдые танилсуулһан юм.

Энэ ушар Ага нютагта һур харбалгые саашадань хүгжөөн һалбаруулха хэрэгтэ айхабтар ехэ түлхисэ боложо үгөө бшуу. Нэгэдэхеэр, залуу үетэн олоороо һур харбажа эхилээ. Хоёрдохёор, Львовско фабрикын пластикаар хэһэн номо олоор худалдан абтаба. Тиихэлээрнь уласхоорондын дүримөөр сагаалса харбаха хэрэгтэ зохисотой нүхэсэлнүүд, таарамжатай эрхэ байдал олдобо ха юм.

Жолоошон-киномеханик Иван Норбоев мэргэжэлээ һэлгэжэ (ажалһаа хашараа, залхуураа бэшэ юм ааб даа), округой спорткомитедэй инструктор болоод, һур харбалгые өөрөө бэенхэдэжэ оробо. Иванай үүсхэлээр (хэзээшье округой хүтэлбэрилэгшэд туһалалсаал һэн бэзэ) түрүүшээр һур харбалгын секцинүүд байгуулагдажа (мүнөө спортивна һургуулинууд болгогдонхой), гол түлэб һургуулиин һурагшад, мүн залуушуулай дура зүрхэ татаба. Иван Ага тосхондохи секциин тренерээр томилогдобо.

Үдэр үнгэрхэ тума Иван Норбоевой өөрынь шадабари мэргэжэл дээшэлнэ, олон мүрысөөнүүдтэ хабаадалсажа, округ соогоо түрүүшүүлэй тоодо СССР-эй спортын мастерай нэрэ зэргэтэй болобо. Иван олон спортсменүүдые хүмүүжүүлээ, дардам харгыда гаргаа. Теэд эндэ нэгэ онсо ушар тэмдэглэлтэй.

Иванай нүхэрынь — Лхама Бадмажапова нарай нялха үхибүүдтэе һаатангүйгөөр, үбгэнтэеэ ото һэтэ һорёондо, мүрысөөндэ хабаадалсажа, баһал мэргэн һуршан боложо шадаа. Тэдэ хоер орон дотороошье, хилын саанашье үнгэргэгдэһэн мүрысөөнүүдтэ хабаадалсажа, спортын үндэр дүнгүүдые туйлаһанайнгаа түлөө уласхоорондын классай СССР-эй спортын мастер гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй, мүнөө Шэтэдэ тренерээр амжалтатай ажаллана.

АГА—АВСТРАЛИ

СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ орожо, һур харбалгаар дэлхэйн чемпионадта хабаадажа, Австралиһаа бусажа ерээд, Ага нютагтаа амаржа байхадань, Мэлс Дабаевтай уулзажа, хэһэн хөөрэлдөөнэйнгөө нэгэ хэһэгые эндэ дурдаха дуран хүрэнэ:

— Командаараа манай түрүү һуури эзэлжэ, кубок абажа байха үедэмнай намда нэгэ журналист хандажа, ажабайдалаарни, спортын намтараарни һонирхобо гээшэ. Ямаршье харюу үгөөдүй байтарни, «врач ехэ мүнгэ абадаг гү, али спортсмен гү?» гэжэ асуубал даа. Тиихэдэнь ехэл хороо бусалһан бэеэрээ — врач хадаа хүнэй мэргэжэл гээшэ, харин спорт эрхилхэ гээшэ һайн дуранай хэрэг ха юм гэжэ хэлэбэб. Энээгээршье манай үгын андалдаан дүүрэшоо һэн.

Мэлс Дабаев врач мэргэжэлтэй хүн гээд мэдээжэ болобо. Тэрэ бага наһанһаа хойшо спорттой нүхэсэһэн юм. Һургуулида, мүн Шэтын медицинскэ институтда һуража ябахадаа, сүлөөтэйл сагаа спортын зал соо үнгэргэжэ, дүрэ буляалдалгаар нэгэдэхи разрядтай болоо һэн. Институт дүүргэжэ, Агадаа врачаар хүдэлхэ үедөө барилдаагаа орхёогүй байтарнь, нэгэтэ окружной больницын врач-рентгенолог Бато Жапович Жабон Мэлсые һурай зураахай дээрэ мэхэлжэ шахуу дахуулан абаашаад, өөрынгөө номо, һурша барюулба.

Багшаньшье бэрхэ, шабиньшье һубэлгэн байжа, тэрэ хоёрой нүхэсэл һайн үрэ дүн үгөө бшуу. Окружной больницын залуу врачнар И. Ж. Жалмаев, Ж. Л. Ландаков, Д. Д. Борондонов, Н. Д. Дугаров болон бусад һурай «үбшөөр үбшэлжэ», мүнөөшье бсолотор «эдэгээдүй».

Тиихэдэ Мэлс Дабаев ганса орон дотороо бэшэ, мүн хилын саанашье суутай спортсмен болонхой, уласхоорондын нилээд олон мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, совет спортын тугые дээрэ үргэжэ ябана.

Мэлсын нүхэр — Лхамажаб баһал Австралидахи дэлхэйн чемпионадта хабаадажа, командаараа хоёрдохи һуури эзэлһэнэйнгээ түлөө мүнгэн медаляар шагнагданхай. Тэрэнэй хабаадаһан мүрысөөнүүдые тоолоодшье яахамнайб—Лхамажаб СССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүн, уласхоорондын классай спортын мастер.

Үхибүүдээ спортдо дуратайгаар хүмүүжүүлһэн Юндун Дабаевич Дабаев өөрөө залуудаа шандааһанайнгаа шангые нилээд үзэлсэһэн хүн юм. Тэрэ Зугаалайда колхозой түрүүлэгшээр хүдэлхэ үедөө нютагтаа спорт хүгжөөхэ талаар нилээд оролдолго гаргаһан. Тиимэһээ эндэ Россин Федерации дотор тон түрүүлэн хүдөөгэй спортын байшанай баригдаһаниинь гайхалгүй. Юндун Дабаевичай үхибүүд — Мэлсын дүүнэр — бултадаа спортын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн: Виталинь классическа барилдаагаар СССР-эй спортын мастер, Икс Ким хоёр һур харбалгаар уласхоорондын классай спортын мастернууд. Ёһотойл спортивна бүлэ бэзэ!

Намарай сагай ольбон буужа, Буряад оронойнай газар дайда аали намдуугаар сэнхинэ. Энээл нимэ сагта манай нютагай түхэл шэнжэ һайхан даа!
С. БАЛДУЕВАЙ фотоэтюд.

ДҮРБЭДЭХИ ПАРТИ *ШАТАР*

МЕРАНО. (ТАСС). Эрэшүүлэй дунда шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө А. Карпов—В. Корчной хоёрой хоорондохи мүрысөөн үргэлжэлһөөр. Сагаанаар наадаһан дэлхэйн чемпион Анатолий Карпов дүрбэдэхи партидаа ноёнойнгоо урдахи хүбүүе хоёр алхамаар урагшань дабшуулба. Энэ парти һонирхолтой, шанга тэмсэлдэ үнгэржэ, 41 дэхи ябадалдаа хойшолуулагдаба. Дэлхэйн чемпион халта булюу байдалтай.

ДЭЛХЭЙН ЧЕМПИОНКА ТҮРҮҮЛНЭ

ТБИЛИСИ. (ТАСС). Эхэнэрнүүдэй дунда шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн эндэ боложо байна. Хойшолуулагдаһан юһэдэхи партидаа илалта туйлажа, дэлхэйн чемпионка Майя Чибурданидзе 5,5:3,5 тоотойгоор түрүүлжэ ябана. Үлэһэн долоон партиһаа 2.5 очко абабал, тэрэ чемпионой үндэр нэрэ зэргэеэ хамгаалжа шадаха байна.

Мүрысөөндэ хүндэшэг байдалтай болоходоо, Нана Александрия хоёрдохёо амаралта абаба. Иигэжэ тэдэнэй туд бүхэниинь үшөө нэгэ дахин амарха эрхэтэй юм. Юһэдэхи партинь октябриин 10-да наадагдаха.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Нэгэдэмэл полит-үдэр»—түрүү бэшэг. «Мүрысөөнэй үедэ амжалта туйлагдаха»—С. Тюлюкинэй статья. Республикын ажалай үдэр. Хүдөө ажахын шэнжэлэл. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Указууд.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Бүхы хэрэгые хүн шиидхэдэг»—Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрикын директор К. Альцмантай хэһэн хөө…

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Орбита. 8.55 —Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 10.00 — «АБВГДейка...»

Улаан-Үдэ. 10.30 —«Горн»— һурагшадта зорюулагдаһан программа. 11.00 —Шэнэ һонин (буряадаар). 11.10—Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй бүхэсоюзна үдэртэ зорюулагдаһан дамжуулга.

Орбита. 12.20 — «Һолонго». Арадай уран бүтээлэй телевизионно программануудай уласхоорондын IV фестиваль. «Кандийска хатарнууд». (Шри-Ланка). 12.50 — «Бидэнэр БАМ баринабди». «Байгал-Амарай түмэр зам шадархи һуурин тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо тухай». 13.30 — Ленинскэ комсомолой шангай лауреат, РСФСР-эй габьяата артист А. Ворошилын концерт. 14.10 — «Мэдээжэ аад, юрэ бусын юумэн». 15.15 —«Спортлотогой» 41-дэхи тираж. 15.25 — «Мүнөөдэр —түби дэлхэйдэ». 15.40 —Түбэй телевидени ба Бүхэсоюзна радиогой симфоническа оркестрэй концерт. 16.20 —Үхибүүдтэ. «Голубой шлем» —телевизионно уран һайханай фильм. (ГДР). 17.30 — Политическэ шэнжэлэгшэ В. П. Бекетовэй хөөрөөн. 18.00 —Москвагай хореографическа училищиин һу…

Редактор Р. Б. ГАРМАЕВ.

ҮНЭН БОЛОҺОН УШАРНУУД

АРХИИН ХОЙШОЛОН...

ХИЛАР МИША

Миша олон жэлдэ трактор жолоодоно. Ажалша бэрхэ, бүхэриг шамбай, шадалтайшье хүн. Зүгөөр...

Нэгэтэ иимэ юумэ болоһон юм. Миша архи уужархёод, «ДТ-хэнээрээ» гэр тээшээ таршагануулжа ябаба ха. «Нюдэмни хоёрлоод, тракторни троёылоод, харгын хажуугаархи телеграфай баханануудые хоёр болгожо харахадаа сошожо, хоорондуурнь гаранаб гэн гээд, аяар долоое дайража унагаагаад, гай тодхор татаһан, тракторааше эбдэһэн хүм. Энэ ушар минии орхигдохо һэн гү? Милицидэ дуулгагдажа, хуулиин ёһоор хоёр жэлээр эрхэеэ хаһагдаа һэм. Архиин «халуун» нимэл гүбэ!» — гэжэ Хилар Миша халагладаг.

«ЗУГААГАА ДҮҮРГЭҺҮҮ»

Бата Нанзад хоёр (дүшөөд наһанай хоёр) хахадые хубаажа уунхай, ама халамгайнууд болобошье, тэрэнь багадаба. Азань буруулхадаа, алаабхи хаагдашанхай.

— Байз, Нанзадхай, машинаа заводнилха гүш? Гэгээтэйн-Нарин дараад ерэе, тэндэһээ ямаршье сагта архи абахабди. Намдаш арбата биил, — гэжэ Батань маһалзаба.

— Заа, тиихэл гүбди, — гэлсээд, «ГАЗ-53» түхэлэй авто-хүлэгөөрөө гүйлгэлдэн, зориһоноо хүсэлдүүлжэ, хоёр хахадые худалдажа абаба.

Һөөргөө бусалгандаа «барисаатай» дабаанда зогсожо, нэгэеэ «дээжэлжэ, сэржэмдэд» саашалба. Шал һогтошоо бэзэ даа. Харгын зугаа гаргажа, Батань залуугайнгаа элдэб эсын ябадалые хөөрэжэ, нүтөөдэеэ һамааруулна. Тиигэжэ ябатараа, Нанзад «агтынгаа жолоое» буруудхажа, шабар малтадаг эрье руу сронлоглошобо.

Нанзадынь һэгээ орожо, бараг хаб гэжэ бодоод, Батаяа түлхибэ:

— Үгэй үүдээ нээгыш, дээшээ гарыш!

— Нанзадхай, хүлеэл даа, биш зугаагаа дүүргээдхиһүү, — гэжэ Бата налагар хүн дээрэнь хэбтээ һэн гэдэг.

«ЯБУУЛЫШ МАШИНАА»

Даша олгойшог, түргэдүү зантай хүн даа. Яарабал, модо мүргөөдшье гарахаар, хэлэһэн үгөөшье мэдэхэгүй нүхэр юм. Тэрэ мүртөө ноёрхуу, хэнтэйшье, ноён нохойшье гэжэ илгахагүй, ар-ур гэлдэшэхэ.

Нэгэтэ иимэ ушар болоо юм. Гурбан нүхэд аймагай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй суглаанда ошохынгоо урдахана зуу зуүе барижархиба. Тиигээд Дашань үмсынгөө «Москвичые» гаражһаа гаргаад, бултадаа һуумсаараа, руль-жолоогоо хоёр тээшэнь эрьюулжэ байхадань, дэргэдэнь һууһан Дэмбрэл гайхалаа барахадаа:

— Даша, ябуулыш машинаа, — гэжэрхибэ. Нүгөөдэнь ойлгоод, энеэжэрхибэ.

— Һэ, яараад.., яажа байнабиб,— гээд Дашань худал үнөөр энеэбэ.

Г-Б. ТОКТОХОЕВ.

РЕДАКЦИҺАА: архиин арбан гурбан жолоодо аһалдаһан хүн элдэб аюулһаа, ушаралта ябадалһаа хахасадаггүй юм гэжэ Г-Б. Токтохоевай бэшэжэ абаһан эдэ үзэгдэлнүүд үшөө дахин гэршэлнэ бшуу даа. Архитай ханилһан хүн гэр бүлэдөөшье, түрэл түтимдөөшье, хамта хүдэлдэг нүхэдтөөшье һаалта болодог, тодхор гай ушаруулдаг.

Тиимэһээ архиншадтай хайра гамгүйгөөр тэмсэхэ гээшэ бүгэдэ нийтын хэрэг. Архи уугаад, ажалаа хойшонь татадаг, гэр бүлэеэ шуугиулдаг хүнүүдэй нэрэ алдарые сэхэ нэрлэн, манай редакцида бэшыт гэжэ уншагшадтаа хандана бди.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000
г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА, 35, редактор — 2-54-54, приемная — 2-54-93, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-60-91, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-6…-58, культуры и школ — 2-60-21, информации — 2-34-05, перевод — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-35-93, машинное бюро — 2-57-63, фотолаборатория — 2-33-61, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли.
Н-00697, Заказ № 233. Индекс 5…